

Yhdeksäsluokkalaisten pakolaisasenteet

Kyselytutkimus Turun ja Porin peruskouluissa

Tuukka Lahdenmäki

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos

Ohjaaja: Heikki Silvennoinen

Maaliskuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

Sisällys

JOHD ANTO	4
1 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
1.1 Aiempi tutkimus aiheesta.....	6
1.2 Pakolaisena koulussa	8
1.3 Ennakkoluulot ja syrjintä kouluissa.....	11
1.4 Etnisten vähemmistöryhmien välinen syrjintä ja rasismi kouluissa	13
1.5 Syrjinnän ja rasismin vaikutukset kouluosuoriutumiseen, minäkuvaan ja yleiseen hyvinvointiin.....	14
1.6 Suvaitsevaisuus, suvaitsemattomuus ja niiden mittaaminen	16
1.7 Media mielipidevaikuttajana.....	17
1.8 Vihapuhe verkossa.....	19
1.9 Medianlukutaitojen ja lähdekriittisyyden tarve	20
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	23
2.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja tutkimuksen toteuttaminen	24
3 TULOKSET	26
3.1 Oppilaiden yleinen mielikuva pakolaisista	27
3.2 Oppilaiden vastaukset väittämiin.....	28
3.3 Kaupunki- ja sukupuolikohtaiset erot väittämiä välillä	32
3.4 Oppilaiden yleinen asennoituminen pakolaisiin	34
3.5 Halukkuus opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.....	42
4 POHDINTA.....	47
4.1 Kaupunki- ja sukupuolikohtaiset erot asenteissa	48
4.2 Pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteys pakolaisasenteisiin	49
4.3 Medioiden seuraaminen ja oppilaiden pakolaisasenteet	52
4.4 Yhteneväisyydet ja erot aiempien tutkimusten kanssa	53
4.5 Kehitys- ja toimenpide-ehdotuksia	54
4.6 Tutkimuksen heikkoudet ja vahvuudet sekä mahdolliset jatkotutkimukset	57
LÄHTEET.....	61
LIITE: TUTKIMUSLOMAKE.....	64

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteiden tiedekunta

LAHDENMÄKI, TUUKKA: Yhdeksäsluokkalaisten pakolaisasenteet -
kyselytutkimus Turun ja Porin peruskouluissa

Pro gradu -tutkielma
63 s., + 2 liites.
Erityispedagogiikka
Maaliskuu 2019

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin turkulaisten ja porilaisten yhdeksäsluokkalaisten pakolaisasenteita. Pyrkimyksenä oli hankkia tietoa siitä, miten kantasuomalaiset oppilaat suhtautuvat pakolaisiin etenkin koulukontekstissa ja millainen mielipideympäristö pakolaistaustaisia oppilaita odottaa suomalaisen koulujärjestelmän puitteissa. Lisäksi pyrittiin selvittämään, mitkä taustatekijät ovat mahdollisesti yhteydessä suomalaisoppilaiden pakolaisasenteisiin. Tutkimus toteutettiin oppilaille jaettavan kyselylomakkeen avulla talvella 2017–2018. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 469 yhdeksäsluokkalaista kuudesta eri koulusta (neljä Turusta, kaksi Porista).

Vastauksia analysoitiin tilastollisten menetelmien avulla ja havaittiin, että kokonaisuutena tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden yleinen pakolaisasenne kallistui jossain määrin kielteisen puolelle. Sekä kaupungilla että oppilaiden sukupuolella oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevä yhteys oppilaiden asenteeseen: turkulaiset suhtautuvat pakolaisiin jonkin verran myönteisemmin kuin porilaiset, ja tytöt suhtautuvat pakolaisiin selvästi myönteisemmin kuin pojat. Oppilaiden seuraamista medioista tilastollisesti merkitsevä yhteys heidän pakolaisasenteisiinsa oli Ylen nettisivuilla, Iltalehdellä, Facebookilla ja Helsingin Sanomilla. Tutkimuksen kenties kiinnostavin havainto oli, että ne suomalaisoppilaat, joilla on pakolaistaustainen luokkatoveri, suhtautuvat pakolaisiin tilastollisesti merkitsevällä tavalla kielteisemmin kuin oppilaat, joilla ei ole pakolaistaustaista luokkatoveria.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että Suomen koulujärjestelmän kyvyssä kotouttaa pakolaistaustaisia oppilaita on parantamisen varaa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää etenkin siihen, ettei pakolaistaustaisten ja kantasuomalaisten oppilaiden välille pääse muodostumaan vastakkainasettelua. Pakolaistaustaisille oppilaille tarjottavan valmistavan koulutuksen tulisi myös pyrkiä kaventamaan kuilua osaamistasossa, joka kantasuomalais- ja pakolaisoppilaiden välillä usein vallitsee.

Avainsanat: pakolaiset, pakolaisuus, oppilaat, koulu, kyselytutkimus, asenteet

JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten pakolaisia koskevia mielikuvia ja asenteita sekä sitä, mitkä taustatekijät mahdollisesti vaikuttavat heidän asenteisiinsa. Aihe on erityisen ajankohtainen nyt kun pakolaisuus, sen syyt sekä vaikutukset ovat olleet näyttävästi esillä mediassa ja aiheuttaneet kiivasta keskustelua sekä puolesta että vastaan.

Pakolaisten (ja maahanmuuttajataustaisten ihmisten yleensä) määrän lisääntyessä suomalaisessa yhteiskunnassa myös pakolaisperheiden lasten määrä suomalaisissa kouluissa lisääntyy. Koulutoverien asenteet ja vertaissuhteiden laatu vaikuttavat suuresti lasten ja nuorten kokemuksiin itsestään ja muista ihmisistä, sekä vaikuttavat välillisesti myös heidän oppimistuloksiinsa ja opiskelumotivaatioonsa. Suomalaisen koulun tehtäviin kuuluu luoda uusille ulkomaalaistaustaisille oppilaille mahdollisimman myönteinen ilmapiiri ja kasvattaa oppilaita suvaitsevaisuuteen ja avoimuuteen (Kauhanen, Luokkanen & Manner, 1998, 18). Tätä tarkoitusta silmälläpitäen on tärkeää selvittää, millainen ilmapiiri kouluissa vallitsee tänne jäävien pakolaistaustaisten lasten ja nuorten suhteen, sekä missä määrin viimeaikainen uutisointi sekä paikoin hyvinkin kovasanaiset julkiset keskustelut sekä Internetin sosiaalisessa mediassa että verkkolehden keskustelupalstoilla ovat vaikuttaneet suomalaisoppilaiden asenteisiin. Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään nimenomaan *pakolaisten* herättämiä mielikuvia, ei *maahanmuuttajien* yleensä.

Ajankohtaisuuden lisäksi tutkimuksen merkittävänä taustavaikuttajina ovat olleet tekijän oma kokemus kouluavustajan työstä maahanmuuttajaluokalla (jonka oppilaita suuri osa oli pakolaistaustaisia) sekä tekijän aiempi proseminarityö vuodelta 2016, joka käsitteli samaa aihetta, mutta huomattavasti suppeammalla kysymyslomakkeella ja pienemmällä vastaajajoukolla. Proseminaritytöiden tulokset suomalaisoppilaiden asenteista olivat hyvin alustavia ja suuntaa-antavia mutta silti varsin kiinnostavia. Pro gradu -tutkimuksen aiheeksi muotoutui syksyn 2017 aikana laajennettu, ”paranneltu” versio proseminaritytöstä.

Suomalaisten suhtautumista pakolaisiin on toki tutkittu aiemminkin (mm. Jaakkola, 2006 sekä Heino, 1991), mutta uusi tutkimus katsotaan tarpeelliseksi erityisesti siksi, että pakolaiset ovat olleet viime aikoina (etenkin vuodesta 2015 eteenpäin) erityisen

näkyvästi esillä sekä uutisissa että sosiaalisessa mediassa Eurooppaa koettelevan pakolaiskriisin ansiosta. Lisäksi aiemmat tutkimukset ovat kohdistuneet lähinnä aikuisiin; koulua käyvien nuorten asenteita ei ole Suomessa juurikaan tutkittu.

Eurooppaan saapuvista pakolaisista vain pieni osa on tullut Suomeen, mutta pakolaiskriisi on silti yleinen, (kenties jossain määrin sensaationhakuinen) uutisoinnin aihe useilla suomalaisilla lehdillä. Lisäksi pakolaisiin liittyvä keskustelu sosiaalisessa mediassa ja Internetissä julkaistavien uutisartikkelien kommenttiosioissa on ollut usein varsin kiivasta. Aiheen tiimoilta suoritettavan uuden tutkimuksen tarpeellisuutta lisää entisestään se, että nykyään nuorilla on käytössään paljon aiempia vuosikymmeniä enemmän tietolähteitä sekä ennätysellisen helppo pääsy Internetiin, jossa mielipiteiden jakaminen ja seuraaminen on huomattavasti vaivattomampaa kuin edeltävillä sukupolvilla. Tästä johtuen nykynuoret elävät jatkuvassa viestinnän ja uutisoinnin tulvassa, joka väistämättä vaikuttaa heidän ympäröivää maailmaa ja siinä eläviä ihmisiä koskevien ajatustensa ja mielipiteidensä kehittymiseen.

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita paitsi suomalaisnuorten pakolaisia koskevista mielipiteistä ja asenteista, myös siitä, millaisia kanavia pitkin he hankkivat ja/tai saavat tietoa pakolaisista ja miten nämä kanavat ovat yhteydessä heidän asenteisiinsa. Internetin merkitys tiedonvälittäjänä on kasvanut merkittävästi vuosien saatossa, mutta on syytä muistaa, ettei Internet ole minkään yhtenäisen tahon hallinnassa, vaan siellä toimii useita eri tiedonvälityskanavia, kuten nettilehtiä, blogeja ja sosiaalisen median sisällä tapahtuvaa, käyttäjien itsensä toteuttamaa tiedonvälitystä. Internetin ulkopuolelle jäävät mm. televisio ja painetut sanomalehdet, ja vaikka niiden vaikutus on jo pitkään ollut laskemaan päin (Aula & Heinonen 2002, 143–144), myös ne välittävät tietoa tavoilla, jotka ovat helposti nuorten saatavilla. Lisäksi nuoret voivat omaksua mielipiteitä mm. vanhemmiltaan tai kavereiltaan, joskin kaverien kanssa keskustellaan usein myös sosiaalisessa mediassa.

Uutisia välittävät mediatilat voivat helposti vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin näennäisestä neutraaliudestaankin huolimatta. Aulan ja Heinosen (2002, 144) mukaan mediatalojen ensisijainen pyrkimys on yleensä tehdä uutisjuttuja, joita ihmiset haluavat seurata; niinpä parhaiten mielenkiintoa herättävä otsikointi ja uutisointi on yleensä

mediatalojen kannalta paras vaihtoehto. On kuitenkin vähintäänkin kyseenalaista, onko tällainen uutisointi uutisoinnin kohteiden kannalta paras vaihtoehto.

On syytä muistaa, että termien ”pakolainen”, ”turvapaikanhakija” ja ”maahanmuuttaja” välillä on jonkin verran sekaannusta; etenkin yläkouluikäisillä nuorilla, joihin tämä tutkimus kohdistuu, voi olla vaikeuksia erottaa termit toisistaan. Tämän vuoksi pidettiin tarpeellisena muistuttaa nuoria tutkimuksen aluksi siitä, että tutkimus kohdistuu nimenomaan ”pakolaisiin”, ei maahanmuuttajiin yleensä. Termi ”pakolainen” valittiin tämän tutkimuksen ja siinä käytetyn kyselylomakkeen pohjaksi sen yleistettävyyden ja ytimekkyyden ansiosta.

1 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Suomalaisten suhtautumista pakolaisiin on tutkittu yllättävän vähän, ja olemassa olevien tutkimustenkin välillä on yleensä useiden vuosien mittaisia taukoja. Erityisen merkittävän tästä puutteesta tekee Eurooppaa vuodesta 2015 asti koetellut pakolaiskriisi, joka on saanut paljon näkyvyyttä etenkin 2010-luvun jälkipuoliskon digitaalisessa mediassa. Digitaalisen median mahdollistama välitön kommunikaatio ja sen helppo saataavuus länsimaissa ovat antaneet sille ennennäkemättömät mahdollisuudet vaikuttaa suurten ihmisjoukkojen ja ryhmien mielipiteisiin. Jo tästä johtuen uusi tutkimus on perustellusti tarpeellinen.

1.1 Aiempi tutkimus aiheesta

Tämän tutkimuksen pohjana toimivat Harri Heinon tutkielma *Suomalaisten suhtautuminen pakolaisiin* vuodelta 1991 sekä tekijän oma Turun yliopiston proseminarityö *Yhdeksäsluokkalaisten porilaisten ja turkulaisten nuorten suhtautuminen pakolaisiin* vuodelta 2016. Heinon tutkielma perustuu pääosin Kirkon tutkimuskeskuksen yhdessä Suomen Gallupin kanssa syksyllä 1989 kokoamaan aineistoon, jossa selviteltiin suomalaisten asennoitumista kehitysyhteistyöhön ja pakolaisiin. Heinon tutkielma valittiin tämän tutkimuksen pohjaksi erityisesti siksi, että sen johdanto-osiossa pakolaistilannetta kuvataan ”kärjistyneeksi” ja pakolaiskeskustelua tutkimuksen teon aikaan uudeksi

ilmiöksi – tilanne muistuttaa siis pintapuoleisesti tarkasteltuna nykyhetkeä (Heino 1991, 3, 5).

Heinon (1991, 3-4) mukaan itse pakolaisuus ei ollut 1990-luvun alussa sen uudempi ilmiö kuin nykyäänkään. Sen herättämästä voimakkaasta keskustelusta ja yhteiskunnallisten mullistusten pelosta huolimatta Heino muistuttaa, ettei kymmenien tuhansien pakolaisten vastaanottaminen esim. toisen maailmansodan aikana aiheuttanut ylitsepääsemättömiä yhteiskunnallisia häiriöitä. Nykytilanteen voidaan toki katsoa olevan erilainen siinä mielessä, että Suomeen nyt Afrikasta ja Lähi-idästä saapuvat pakolaiset edustavat hyvin erilaista kulttuuria, mutta Heinon mukaan Suomeen saapuneet pakolaiset ovat äidinkielestä ja uskonnosta riippumatta sopeutuneet yleensä hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan.

1990-luvun taitteessa suurin osa suomalaisista näyttää suhtautuneen myönteisesti pakolaisiin: haastatelluista kaikkiaan 54 % oli sitä mieltä, että pakolaisten vastaanottaminen Suomeen oli erittäin tai melko tärkeää. Lisäksi kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että ”Suomen pitäisi vastaanottaa selvästi enemmän pakolaisia kuin se nykyisin tekee.” Toisaalta Heino toteaa, että Suomen koko pakolaismäärä oli vuoden 1989 alussa vain 1250, joten suomalaisten suhtautumista pakolaisiin voi pitää myös varsin kriittisenä. Lisäksi kaikki väestöryhmät pitivät tärkeämpänä auttaa pakolaisia naapurimaissa kuin vastaanottaa heitä Suomeen. (Heino, 1991, 7.)

Heinon jälkeen suomalaisten suhtautumista pakolaisiin ovat tutkineet mm. Magdalena Jaakkola (2005) sekä Minna Lähteenmäki (2013). Ulkomaisista tutkijoista nimenomaan koululaisten suhtautumista pakolaisiin ovat tutkineet mm. Turner ja Brown (2008).

Aiempiä tutkimuksia aiheesta ei kuitenkaan voi verrata nykytilanteeseen aikakaan pakolaisten määrän osalta, sillä vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäisen suuri määrä pakolaisia. Sisäministeriön mukaan vuonna 2015 Suomeen saapui jopa 32 000 turvapaikanhakijaa, mikä on yli 20 kertaa enemmän kuin koko Suomen pakolaismäärä Heinon tutkimuksen aikaan (Sisäministeriö, 2016).

1.2 Pakolaisena koulussa

Suomessa on yleinen oppivelvollisuus, joten maahamme pysyvästi jäävien pakolaisperheiden lapset päätyvät yleensä nopeasti suomalaisen koulujärjestelmän piiriin. Koska lapset viettävät paljon aikaa koulussa ja koska suomalainen yhteiskunta arvostaa – ja usein edellyttää eri ammattien yhteydessä – korkeaa koulutusta, koulun merkitys pakolaislasten tulevaisuuden kannalta on suuri. Lisäksi koulu on tärkeä sosiaalinen kohtaamispaikka, jossa lapset ja nuoret voivat kohdata toisiaan ja sekä muodostaa että ylläpitää ystävyyssuhteita. Vastaanottokeskuksista poismuuttaneille lapsille koulu on tärkeä paikka myös siksi, että siellä he voivat jatkaa yhteydenpitoa laitoksissa asuneisiin tovereihinsa (Lähteenmäki, 2013, 166–167).

Koulussa pakolaislapset kohtaavat kuitenkin monenlaisia ongelmia, joita ovat mm. oppimisvaikeudet ja jatkuva ohjauksen tarve (Lähteenmäki, 2013, 162–163), ongelmat ja epävarmuus uusien toverisuhteiden muodostamisessa (Lähteenmäki, 2013, 167) sekä kulttuuristen erojen ja alkuperämaahan nähden erilaisten opetustapojen aiheuttama hämmennys (Kauhanen, Luokkanen & Manner, 1998, 18–19 sekä Ikonen & Pakarinen, 1998, 48). Suomalaislasten kanssa ystävystymistä vaikeuttavat mm. pakolaistaustaisten lasten ulkonäöllinen, kielellinen ja kulttuurinen poikkeavuus: usein turvattomuuden ja epävarmuuden tunne johtavat siihen, että pakolaistaustaiset lapset oleskelevat lähinnä oman ryhmänsä oppilaiden läheisyydessä ruoka- tai välituntien aikana (Lähteenmäki, 2013, 168).

Merkittävä ongelma ja haaste sekä kouluille että pakolaistaustaisille oppilaille itselleen on usein kantaväestöä huomattavasti alhaisempi taitotaso. Pakolaisperheet ovat voineet saapua olosuhteista, joissa koulunkäynti ei ole ollut mahdollista tai viettää pitkiä aikoja tien päällä tai pakolaisleireillä, joissa koulunkäynnille ei ole tarjoutunut tilaisuutta. Näin ollen pakolaisperheiden lapset ovat usein huomattavasti kantaväestöön kuuluvia ikätovereitaan jäljessä koulunkäynnin osalta. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat pakolaistaustaiset oppilaat ovat vielä teini-ikäisinäkin lukutaidottomia (Gomleksiz & Aslan, 2018, 37).

Pakolaistaustaisten oppilaiden taitotason tarkkaa arvioimista vaikeuttavat usein entistään puutteellisesta kielitaidosta johtuvat kommunikaatio-ongelmat uuden kotimaan

opettajien ja viranomaisten kanssa. Jos oppilas ei kykene tuomaan osaamistaan esille uuden kotimaansa valtakielellä, hänen taitotasonsa voidaan helposti arvioida alakanttiin. Kielitaidon puute voi myös saada opettajissa aikaan mielikuvan, että pakolaistaustaiset oppilaat eivät ole kiinnostuneita opetuksesta (Gomleksiz & Aslan, 2018, 36).

Mm. Cranitch (2010, 257, 260) on havainnut, että pakolaistaustaisilla nuorilla esiintyy usein paitsi kielellisiä vaikeuksia, myös puutteellista luku- ja kirjoitustaitoa, puutteellista tuntemusta maailmasta ja yhteiskunnasta, puutteellista kokemusta ongelmalähtöisestä oppimisesta sekä alhaista sietokykyä minkäänlaiselle epävarmuudelle ja riskinotolle oppimisessa. Tällaiset oppilaat tarvitsevat jatkuvaa opettajan ohjausta ja tukea – usein enemmän kuin koululla on heille tarjota.

On siis selvää, että pakolaistaustaiset oppilaat tarvitsevat – hyvin suurella todennäköisyydellä – erityistä tukea aloittaessaan koulunkäynnin uudessa kotimaassaan. Vaikka hyvillä kaverisuhteilla ja muulla ympäristön epäsuoralla tuella (kuten kannustavalla perheellä) on varmasti merkitystä uuteen kouluun sopeutumisessa, tärkeimmässä asemassa pakolaistaustaisten oppilaiden sopeutumisessa ovat silti koulu itse sekä yhteiskunnan viralliset tukijärjestelmät. Suomeen saapuvat pakolaistaustaiset lapset ja nuoret ovat edullisessa asemassa siinä mielessä, että koulujärjestelmäämme kuuluu useita varsin kattavia, pakolaisille ja maahanmuuttajille suunnattuja tukipalveluita, kuten valmistavaa opetusta sekä maahanmuuttajaluokkia. Lisäksi Suomen koulujärjestelmä huomioi ulkomaalaistaustaisten oppilaiden äidinkielen sekä uskonnon ja pyrkii järjestelmään niiden mukaista opetusta (Opetushallitus, 2017). Valmistavassa luokassa oppilasta tuetaan suomen kielen opiskelussa ja hänen osaamistasoaan pyritään arvioimaan, mikä helpottaa hänen sijoittamistaan normaaliopetuksen pariin. Toisaalta valmistavan opetuksen luokilla on omanlaiset ongelmansa, joista merkittävin lienee heterogeenisyys: luokassa olevat oppilaat voivat olla eri-ikäisiä, kotoisin eri maista sekä hyvin erilaisilla osaamistasoilla. Aika ja resurssit eivät myöskään aina riitä kaikkien oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin. (Öster, 1998, 30–31.)

Pakolaisuuteen sisältyy käsitys avuntarpeesta, mikä asettaa tiettyjä vuorovaikutuksellisia velvollisuuksia suomalaiselle kantaväestölle. Anne-Mari Souton (2011, 125) mukaan maahanmuuttajien auttaminen koulutehtävissä on yksi suomalaisnuorten yleisimmistä tavoista ottaa kontaktia maahanmuuttajanuoriin. Nämä auttamistilanteet eivät

kuitenkaan yleensä johda muissa tilanteissa tapahtuviin lähestymisiin, eikä autettujen maahanmuuttajanuorten ja suomalaisten välille yleensä muodostu syvempiä ystävyys-suhteita. Souton mukaan suomalaisten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten välinen suhde ei yleensä ole tasa-arvoista kumppanuutta.

Koulun taholta pakolaisten sopeutumisen kannalta keskeisessä asemassa ovat osaava henkilökunta sekä henkilökunnan käytössä olevat riittävät resurssit. On pakolaistaustaisten oppilaiden tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeää, että opettajilla on valmiudet tukea heidän taitojensa kehittymistä erityisesti kielitaidon sekä luku- ja kirjoitustaidon kehittymisen osalta. Tässä epäonnistuminen johtaa lähes varmasti oppilaan epäonnistumiseen myös toisen asteen koulutuksessa. (Cranitch, 2010, 256)

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että pakolaistaustaiset oppilaat kohtaavat koulu-elämässä suuria haasteita ja myös muodostavat koulujärjestelmälle omanlaisensa haasteen. Liian suuret luokkakoot, opetushenkilökunnan puutteelliset taidot sekä pula resursseista vaikeuttavat pakolaistaustaisten oppilaiden sopeutumista ja voivat pahimmillaan johtaa sen täydelliseen epäonnistumiseen. Tämä puolestaan voi johtaa lukuisiin myöhempiin ongelmiin pakolaistaustaisten oppilaiden jatkokoulutuksen ja myöhemmän työllistymisen suhteen, sekä luoda ja ylläpitää kahtiajakoa kantaväestön ja pakolaistaustaisen väestön kesken.

Vaikka pakolais- ja laajemmin maahanmuuttajataustaiset oppilaat ovat – ainakin tois-taiseksi – hyvin pienenä vähemmistönä Suomen koulujärjestelmässä, on merkittävää, että heidän osuutensa on jatkuvassa kasvussa; suurimmissa kaupungeissa on kouluja, joissa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuus on jo yli puolet. (Opetushallitus, 2017)

Mirja-Tytti Talibin (2005, 89) mukaan tällaiset kaupunkien sisälle muodostuneet monikulttuurisuuden ”taskut” voivat olla sekä uhkia että mahdollisuuksia, jotka voivat joko edistää monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta tai vastaavasti toimia konfliktien keskuksina. Kaikkein voimakkaimmin segregaaation haittavaikutukset tulevat esiin alueille, joilla asuu paljon ulkomaalaisia.

Talib (2005, 36) toteaa myös, että useimmissa kouluissa on ns. ”piilo-opetussuunnitelma”. Tällä Talib viittaa siihen, että se, mitä virallisiin opetussuunnitelmiin on kirjattu, ei aina vastaa sitä, mitä tapahtuu käytännössä. Piilo-opetussuunnitelma ilmaisee etenkin sen, mitä *ei* tapahdu. Esimerkkinä Talib mainitsee kansainvälistymisen ja monikulttuurisuuden, jotka on kirjattu monen koulun opetussuunnitelmaan. Usein nämä opetussuunnitelmiin merkityt arvolausekset jäävät kuitenkin pelkäksi sanahelinäksi, joka ei käytännössä toteudu. Vaikka koulun virallisena tehtävänä olisi tukea oppilaiden tasa-arvoisuutta ja sopeuttaa heidät yhteiskuntaan, käytännössä koulu kuitenkin usein luokittelee oppilaat näiden taitotason pohjalta ja ohjaa heidät heille sopivimpiin ammatteihin. Samalla koulu tulee kuitenkin ylläpitäneeksi sosiaalisia eroja ja iskostuneita rakenteita: korkeammin koulutettujen vanhempien lapsista tulee korkeasti koulutettuja, ja heikosti koulutettujen vanhempien lapsista heikosti koulutettuja.

Pakolaistaustaisten oppilaiden kohdalla on helppo päätellä, että tällaisen piilo-opetussuunnitelman toteutuminen johtaa väistämättä siihen, että taitotasoltaan kantaväestöstä selvästi heikommat pakolaisoppilaat tulevat myös pysymään taitotasoltaan heikompina – samoin heidän lapsensa ja lastenlapsensa. Heidän mahdollisuutensa nousta kantaväestön tasolle ovat ja pysyvät huonoina.

1.3 Ennakkoluulot ja syrjintä kouluissa

Olenainen osa lasten ja nuorten elämää ja kehitystä ovat ystävät ja vertaisryhmä. Kouluympäristössä oman vertaisryhmän – jonka joukosta ystävät usein nousevat – muodostavat muut oppilaat. Saapuessaan uuteen maahan pakolaistaustaiset lapset kohtaavat selvästi kantaväestöstä enemmän ongelmia yrityksissään tulla osaksi vertaisryhmään ja muodostaa uusia ystävyys-suhteita. Tärkeässä osassa pakolaislasten ja -nuorten onnistuneessa integraatiossa ovat koulujen kantaväestöön kuuluvat oppilaat. Heidän asennoitumisensa pakolaisiin, avoimuutensa ja ennakkoluulonsa vaikuttavat siihen, missä määrin he ovat valmiita ottamaan kontaktia pakolaisoppilaisiin tai vastaamaan heidän kontaktiryhtymänsä. Magdalena Jaakkolan (2005, 49–50) mukaan 15–17-vuotiaiden nuorten keskuudessa sukupuolten välillä on suuria eroja siinä, miten varuksellisesti he suhtautuvat pakolaisiin: pojista lähes joka kolmas toivoi Suomen vastaanottavan nykyistä vähemmän pakolaisia, kun taas tytöistä tätä toivoi vain joka seit-

semäs. Toinen Jaakkolan tekemä kiinnostava havainto oli, että korkeammissa ikäryhmissä suhtautuminen pakolaisiin muuttui poikien kohdalla suvaitsevaisemmaksi, tyttöjen kohdalla taas varautuneemmaksi.

Integraatio- ja oppimisvaikeuksien lisäksi pakolaistaustaiset (ja ulkomaalaistaustaiset yleensä) oppilaat voivat kohdata kouluissa syrjintää ja toisinaan myös avointa rasismia. On huomionarvoista, ettei koulun henkilökunta läheskään aina puutu oppilaiden avoimesti esittämiin rasistisiin kommentteihin, vaan saattaa sivuuttaa ne olankohauksella etenkin teini-ikäisten oppilaiden kohdalla (Souto, 2011, 63). Toisinaan syrjintää ja rasismia on myös vaikea huomata, eivätkä sitä kokeneet oppilaat aina kerro kokemuksistaan eteenpäin. Pahimmissa tapauksissa kantasuomalaisten ja pakolaistaustaisten oppilaiden välille muodostuu koulun sisäisiä, vihamielisiä jännitteitä.

Suomalaisilla, myös lapsilla ja nuorilla, on useita stereotyyppisiä näkemyksiä ja ennakkoluuloja ulkomaalaisista, mutta aivan erityisesti pakolaisista. Pakolaisten syyt saapua Suomeen voidaan esimerkiksi kyseenalaistaa ja esittää epäilyksiä siitä, että he ovat täällä ensisijaisesti parempien oltavien ja sosiaaliturvien perässä. Toisinaan suomalaisnuorten näkemykset pakolaisista ovat varsin ristiriitaisia; pakolaisuutta voidaan esimerkiksi pitää ainoana legitiiminä syynä muuttaa Suomeen Euroopan ulkopuolelta, mutta samalla pakolaisten epäillään olevan suomalaisten yhteiskunnan hyväksikäyttäjiä, jotka tekevät rikoksia, pumppaavat rahaa ”soscusta” ja – paradoksaalisesti – vievät suomalaisten työt. (Souto, 2011, 123–124.)

Ennakkoluulot eivät tietenkään rajoitu pelkästään oppilaisiin. Myös opettajilla voi olla selviä mielipiteitä siitä, millaisia johonkin vähemmistöryhmään kuuluvat oppilaat tyyppillisesti ovat. Nina Kaukomaan (2016, 36, 52–56) haastatteli monikulttuuristen alakoulujen oppilaita ja havaitsi, että opettajien puheessa eri ryhmät nähtiin hyvin eri tavoin. Aasialaistaustaiset oppilaat nähtiin kaikkein positiivisimmassa valossa: heitä pidettiin valtaväestöön hyvin sulautuvina ahkerina selviytyjinä, jotka eivät juuri aiheuttaneet konflikteja. Venäläis- ja virolaistaustaiset nuoret taas koettiin ylpeiksi, kansallisidentiteetiltään vahvoiksi ja helposti kiusaajan asemaan ajautuviksi. Kaikkein negatiivisimmassa valossa nousivat esiin somalitaustaiset oppilaat, joita opettajat pitivät herkkinä etenkin uskonnollisten asioiden suhteen. Lisäksi ainakin yksi Kaukomaan haastatteleminen opettajista kertoi epäilevänsä, että somalitaustaiset lapset tuntevat ei-

islamilaiseen kantaväestöön kuuluvien ihmisten olevan heitä huonompia. Toisaalta opettajat huomioivat, että somalitaustaiset oppilaat joutuivat myös kaikkein yleisimmän muiden oppilaiden rasismien ja syrjinnän kohteeksi. Myös Gomleksiz ja Aslan (2018, 40) havaitsivat, että opettajilla on taipumusta nähdä pakolaistaustaiset oppilaat varsin kielteisessä – tai vähintäänkin ristiriitaisessa – valossa: puolet Gomleksizin ja Aslanin haastattelemista opettajista esim. tunki, etteivät pakolaistaustaiset oppilaat olleet kiinnostuneita heidän opetuksestaan, kun taas toinen puoli opettajasta väitti juuri päinvastaista.

1.4 Etnisten vähemmistöryhmien välinen syrjintä ja rasismi kouluissa

Kokonaan oma ilmiönsä ovat etnisten vähemmistöryhmien sisäiset jännitteet. ”Maa-hanmuuttajat” ja ”pakolaiset” eivät ole yhtenäinen ryhmä, eivät välttämättä edes saapuessaan samalta lähtöalueelta. Heidän välillään voi myös uudessa kotimaassa esiintyä syrjintää ja rasismia sekä poliittisia ja uskonnollisia jännitteitä, etenkin mikäli nämä erimielisyydet ja niihin liittyvät väkivaltaisuuDET ovat vaikuttaneet heidän päätökseensä etsiä uutta kotimaata.

Kaukomaan (2016, 58) mukaan etnisten vähemmistöryhmien väliset konfliktit ja rasismi ovat suomalaisissa kouluissa varsin yleisiä. Ilmiön esiintymismuodot vaihtelevat avoimesta nimittelystä (kuten kotimaan ja ulkonäön solvaamisesta) lähes näkymättömiin, vaikeammin havaittaviin jännitteisiin ja vihamielisyyteen. Kaukomaan suorittamien opettajahaastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, ettei edes kouluympäristöä ja oppilaiden toimintaa tarkkaavaisesti seuraava opettaja kykene välttämättä tarttumaan ilmiöön.

Kaukomaan (2016, 59–60) mukaan etnisten vähemmistöryhmien välisten konfliktien taustalla on usein uskonto, etenkin islaminusko. Islaminusko aiheuttaa konflikteja etenkin oppilaiden perheiden uskonnollisuuden asteen pohjalta; voimakkaasti uskonnollisista perheistä saapuvat lapset kokevat maallistuneemmat muslimit usein huonommiksi ja vähempiarvoisiksi. Lisäksi eri islamilaisista kulttuureista tulevat oppilaat voivat kokea oman uskonnollisen suuntauksensa olevan muita parempi, mikä aiheuttaa helposti konflikteja islaminuskoisten oppilaiden välille.

Muita Kaukomaan mainitsemia, vähemmistöryhmien välille konflikteja aiheuttavia tekijöitä olivat yhteisen kielen puute, mikä aiheutti väärinymmärryksiä ja vaikeutti kommunikaatiota, kulttuuriset tekijät sekä kotona opitut käytösmallit. Sanallisia konflikteja oppilaiden välillä saattoi aiheuttaa mm. väittely siitä, kumman kotimaa on parempi. Kaukomaan arvelee, että uudessa maassa eläminen aiheuttaa vähemmistöryhmiin kuuluvissa oppilaissa alemmuudentunnetta suhteessa valtaväestöön, mistä johtuen he pyrkivät pönkittämään omanarvontuntoaan etsimällä keinoja, joiden avulla he voivat kokea itsensä ainakin joitakin oppilaita arvokkaammiksi. (Kaukomaan, 2016, 63–67.)

1.5 Syrjinnän ja rasismien vaikutukset koulusuoriutumiseen, minäkuvaan ja yleiseen hyvinvointiin

Syrjinnän ja rasismien tulisi aiheuttaa erityistä huolta koulumaailman kontekstissa, sillä niillä näyttäisi olevan negatiivisia vaikutuksia vähemmistöryhmien koulusuoriutumiseen. Aronsonin, Quinin ja Spencerin (1998, 84–85) mukaan negatiivisia stereotyyppiä kohtaavat vähemmistöryhmät menestyvät lapsina selvästi huonommin koulussa kuin valtaväestöön kuuluvat oppilaat. Tämä ero säilyy aikuisuuteen asti ja pätee silloinkin, kun oppilaiden lähtötaso on otettu huomioon: kokeissa samat pisteet saaneiden, valtaväestöön tai syrjittyyn vähemmistöön kuuluvien oppilaiden oppimistulokset erkanevat toisistaan siten, että vähemmistöön kuuluva oppilas menestyy heikommin. Aronson, Quinn ja Spencer esittävätkin, että vähemmistöjen alisuoriutumisen taustalla vaikuttaa alempiarvoisuusstereotyyppien aiheuttama psykologinen taakka.

Aronson, Quinn ja Spencer esittelevät ns. stereotyyppiuhkamallin, joka lähtee oletuksesta, että useimmat ihmiset haluavat pitää itseään kyvykkäinä ja haluavat muiden jakavan tämän näkemyksen. Negatiiviset stereotypit kuitenkin uhkaavat minäkuva ja itsetuntoa. Mikäli vähemmistöryhmään kuuluva yksilö saa ympäristöstään jatkuvasti viestejä, jotka vihjaavat hänen olevan muita huonompi, hänelle syntyy jatkuvia paineita olla suoriutumatta huonosti – mikä taas valitettavan usein johtaa juuri päinvastaiseen lopputulokseen, eli omaa kyvykkyyttä huonompaan suoriutumiseen. Lisäksi stereotyyppiuhkamalliin kuuluu ajatus samastumattomuudesta: mikäli vähemmistöryhmään kuuluva henkilö kokee olevansa vähemmän kykenevä jossakin – kuten koulusuoriutumisessa tai muilla valtaväestön tärkeänä pitämällä elämän osa-alueilla – hän voi lopulta hylätä tämän asian identiteetinmuodostuksensa kannalta: hän ei enää pidä koulusuoriu-

tumista tärkeänä itselleen. Aronsonin, Quinnin ja Spencerin mukaan stereotyyppiuhkamallin yksi merkittävä perusoletus on, että vähemmistöryhmään kuuluvan henkilön ei tarvitse itse hyväksyä negatiivisia stereotypioita tosiksi, jotta niillä olisi vaikutusta hänen suoriutumiseensa. Riittää, että hän saa ympäristöstään jatkuvia viestejä, jotka antavat ymmärtää, että hän on muita huonompi. (Aronson, Quinn ja Spencer, 1998, 86–87.)

Myös Kevin Allisonin (1998, 147–148) mukaan syrjintä ja stereotypiat vaikuttavat kohteensa sosiaaliin kognitioihin kuten minäkuvaan. Allison tähdentää myös, että erilaiset kulttuuriset normit ja rooliodotukset vaikuttavat paitsi yksilöiden emotionaaliin, myös heidän fyysiseen kykyynsä käsitellä stressiä. Yksilön psykologisella ja fyysisellä toimintatasolla taas on laaja-alaista ja pitkäkestoista vaikutusta hänen elämäänsä, aina aikuisuuden tulotasoon sekä hänen käytettävissään oleviin resursseihin ja toimintamahdollisuuksiin asti.

Aronson, Quinn ja Spencer. (1998, 91–92) toteavat, että etenkin sellaisiin vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset, joita on pitkäaikaisesti ja laajamuotoisesti pidetty vähemmän kyvykkäinä kuin valtaväestöä, voivat helposti alkaa epäillä omaa kyvykkyyttään silloinkin, kun eivät olisi välittömästi stereotypioita ylläpitävässä tilanteessa; käytännössä omasta huonommuuden tunteesta on siis tullut yksilön sisäistä ominaisuutta. Aronson et al. kuitenkin toteavat, ettei negatiivisten stereotypioiden jatkuva kohtaaminen välttämättä ole edellytys stereotypioiden aiheuttamalle alisuoriutumiselle: jopa valtaväestöön kuuluvat, menestyvät länsimaiset opiskelijat ovat matematiikan kokeissa saaneet normaalia heikompia tuloksia, mikäli heille on ennen kokeen alkua kerrottu, että tarkoituksena on selvittää, miksi länsimaalaiset opiskelijat menestyvät aasialaistaustaisia heikommin matematiikassa. Näiden tulosten perusteella näyttäisi siltä, että pelkkä muistutus oman ryhmän rajoittuneisuudesta ja huonommuudesta verrattuna johonkin toiseen ryhmään luo suorituspainetta, joilla on negatiivisia vaikutuksia kouluasuoriutumiseen.

Syrjinnän ja rasismien terveydellisistä vaikutuksista Jari-Erik Nurmi, Timo Ahonen, Heikki Lyytinen, Paula Lyytinen, Lea Pulkkinen ja Isto Ruoppola toteavat, että nuorten sosiaalinen asema toveriryhmässä on monin tavoin yhteydessä heidän hyvinvointiinsa. Toverisuhteissa torjutut ja huomiotta jätetyt nuoret kärsivät suosittuja nuoria

useammin masennuksesta ja ahdistuksesta. Nuorten ominaisuudet ja käyttäytyminen voivat myös vaikuttaa siihen, millaisiin ryhmiin he lopulta hakeutuvat: muissa ryhmissä torjutut nuoret voivat lopulta kerääntyä omaksi joukkiokseen. (Nurmi et al., 2014, 166–168.) Kantaväestön torjumien pakolaisnuorten osalta tämä ilmiö voi entisestään vahvistaa ja ylläpitää eristäytymistä koulun muista oppilaista sekä vaikeuttaa pakolaisnuorten sopeutumista uuteen kotimaahan.

1.6 Suvaitsevaisuus, suvaitsemattomuus ja niiden mittaaminen

Etenkin 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen julkisessa keskustelussa ovat nousseet esiin termit ”suvaitsevaisuus” ja ”suvaitsemattomuus”. Termien yleisyydestä huolimatta niiden määritelmä on kuitenkin usein varsin epäselvä. Yleisesti voidaan kuitenkin sanoa, että ”suvaitsevaisuus” viittaa myönteiseen suhtautumiseen myös omaan lähiryhmään kuulumattomiin ryhmiin tai niiden jäseniin. Ihmisillä on taipumus sitoutua omaan ryhmäänsä, kulttuuriinsa ja kansalaisuuteensa, mutta myös taipumus ennakkoluuloisuuteen sekä pyrkimys tehdä yleistyksiä ja luokitteluja, jotka vastaavat omaa kokemusmaailmaa. ”Suvaitsemattomuus” puolestaan on yksinkertaisesti tämän myönteisen suhtautumisen puuttumista. Suvaitsematon henkilö on siis joku, joka näkee lähiryhmänsä ulkopuoliset ihmiset ja ryhmät negatiivisessa valossa eikä välttämättä halua olla heidän kanssaan missään tekemisissä. (Hämäläinen-Abdul-Samad & Mattila, 1998, 61.)

Suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden ilmeneminen ja niiden mittaaminen on kuitenkin monimutkaisempi haaste. Harva ihminen julistautuu itse ja avoimesti ”suvaitsemattomaksi”, ja usein ihmiset pyrkivät oikeuttamaan käytöksessään ja toiminnassaan ilmenevää suvaitsemattomuutta erilaisin järkeilyin ja päättelyketjuin. Suvaitsevaisuus ja suvaitsemattomuus tulevatkin yleensä esiin lähinnä epäsuorasti, tekojen ja sanojen kautta.

Souto (2011, 66) tuo esiin ns. ”passiivisen suvaitsemattomuuden” käsitteen, jota hän havainnoi suomalaisessa yläkoululuokassa: suomalaistaustaiset oppilaat sanoutuivat ilmi avoimesta rasismista ja väkivallasta, mutta kieltäytyivät vuorovaikutuksesta maahanmuuttajien kanssa ja kohdistivat heihin mitätöimistä, poissulkemista ja huomiotta

jättämistä. Tämä tapahtui siitä huolimatta, että nuoret korostivat haastatteluissa positiivista suhtautumista monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajien läsnäoloon.

Suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden mittaamiseen tuskin siis on mitään täysin varmaa ja luotettavaa keinoa, mutta yksi tapa on yksinkertaisesti kysellä ihmisiltä, millaisia mielipiteitä heillä on muista ryhmistä ja niiden edustajista. Kysymykset voivat olla sekä suoria (”Millainen on ensisijainen mielikuvasi pakolaisista?”) kuin epäsuoria (”Pitäisikö Suomen vastaanottaa nykyistä enemmän vai vähemmän pakolaisia?”). Toinen mahdollinen keino on erilaisten vuorovaikutustilanteiden havainnointi. On kuitenkin aina tärkeä muistaa, että ihmiset voivat tutkimustilanteissa vastata kysymyksiin ja käyttäytyä eri tavalla kuin normaalisti. Kaikkein luotettavimmat tulokset jonkin ryhmän suvaitsevaisuudesta tai sen puutteesta saataisiin todennäköisesti salassa suoritettavan havainnoinnin kautta, mutta tällainen toiminta aiheuttaisi tutkimukselle varsin kiperiä eettisiä ongelmia.

1.7 Media mielipidevaikuttajana

Tiedot ja uutiset kulkevat nykyään hyvin nopeasti. Etenkin Internetin kautta toimiva sähköinen media voi välittää tietoja toisella puolella maailmaa tapahtuneista asioista lähes välittömästi. Länsimaiset ihmiset, mutta aivan erityisesti nuoret, jotka ovat syntyneet ja varttuneet digitaalisen tiedonvälityksen aikakaudella, elävät todellisen informaatiotulvan keskellä.

Sähköinen media ei tietenkään ole mikään yhtenäinen, homogeeninen kenttä, vaan siihen kuuluu lukemattomia erilaisia tiedonvälityskanavia. Useimmilla painetuilla sanomalehdillä on nykyään nettisivut ja lehden sähköiset versiot, joihin uutisia päivitetään enemmän tai vähemmän reaaliajassa. Nettilehtien lisäksi Internetin kautta toimii myös sosiaalisen median sivustoja – joista ylivoimaisesti tunnetuin ja suosituin lienee Facebook – videontoistopalveluita, chat-palveluita, keskustelufoorumeita ja harrastusyhteisöjä. Kaikkien näiden kanavien kautta niin nuoret kuin aikuisetkin voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään, lukea uutisia, vaihtaa kuulumisia, levittää huhuja ja keskustella päivän polttavista aiheista.

”Perinteisempi” media, kuten painetut sanomalehdet, radio ja televisio, jäävät ainakin länsimaalaisten nuorten kohdalla sähköisen median varjoon (TNS Gallup, 2016). Sähköisen median voittokulku heijastuu mm. Suomessa ilmestyvien sanomalehtien määrään, joka on vähentynyt tuntuvasti 1990-luvun huippuvuosista, ja oli vuoteen 2014 mennessä laskenut 1950-luvun tasolle (Sanomalehtiliitto, 2017). Tästä huolimatta myös perinteinen media tavoittaa yhä suuren joukon suomalaisia, myös nuoria. TNS Gallupin kyselyssä vuodelta 2016 kävi ilmi, että alle 30-vuotiaiden mediankäyttäjistä perinteisen median osuus on edelleen 35 %. Kaikkien suomalaisten keskuudessa perinteinen media voittaa yhä sähköisen median luvuin 58 % - 42 %. Koska lapset ja nuoret omaksuvat vaikutteita ja mielipiteitä paitsi itsenäisesti, myös vanhemmiltaan, sukulaisiltaan ja muilta läheisiltään, myös perinteisellä medially voidaan olettaa olevan merkittäviä välillisiä ja suoria mahdollisuuksia vaikuttaa heidän maailmankuvaansa.

Pakolaiset ja pakolaisuus ovat olleet viime vuosina, etenkin vuodesta 2015 lähtien, näkyvästi esillä uutisissa. Samaan aikaan pakolaisia – ja maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta yleensä – koskeva keskustelu on lisääntynyt räjähdysmäisesti Internetin keskustelufoorumeilla ja sosiaalisessa mediassa. Länsimaiselle nuorisolle netinkäyttö ja sosiaalinen media ovat arkipäivää, ja he törmäävät lähes varmasti säännöllisesti pakolaisia koskeviin uutisiin ja keskusteluihin.

Media kykenee vaikuttamaan ihmisten mielipiteisiin monin eri tavoin. Näistä yksinkertaisin on valikoiva tiedonvälitys: asiat, joista uutisoidaan ja jotka saavat eniten näkyvyyttä, jäävät parhaiten mieleen. Näennäisesti puolueetonkin media voi jättää joitakin asioita kertomatta ja uutisoida näkyvästi toisista asioista. Hienovaraisempi mielipidevaikuttamisen keino on erilaisten sanamuotojen ja termien käyttäminen: esim. maahan saapuvista pakolaisista voidaan uutisoida käyttäen luonnonkatastrofeihin viittaavia termejä kuten ”virta”, ”tulva” ja ”vyöry”. Karina Horstin (2000, 86–87) mukaan luonnonkatastrofeihin viittaavien metaforien käyttö on pakolaisuutisten yhteydessä hyvin yleistä riippumatta siitä, miten paljon pakolaisia maahan on itse asiassa saapumassa. Toinen sanavalintatyyppi on jonkin ryhmän ihmisyyden riisuminen käyttämällä heistä tavaroihin tai eläimiin viittaavia termejä, kuten ”human cargo”.

Pakolaisia käsitellään mediassa usein monoliittisena, yhtenäisenä ryhmänä, jolla on tietyt stereotyyppiset ominaisuudet ja vaikutukset kohdemaahan. Kevin Allisonin

(1998, 145) mukaan syrjinnän kohteiksi joutuvat erityisen helposti sellaiset ihmiset, joita ei määritellä heidän yksilöllisten piirteidensä, ominaisuuksiensa, tekojensa tai kykyjensä perusteella vaan jonkin ryhmän jäsenenä. Syrjinnän vaikutukset ovat pitkäaikaisia ja yksilön kannalta hyvinkin haitallisia.

Turner ja Brown (2008, 1298–1299) tähdentävät, media on erityisen tärkeässä osassa lasten muodostaessa mielikuviaan ja teorioitaan muista elinympäristönsä ihmisryhmistä. Pakolaisia koskeva uutisointi – sekä paikallisella että valtiollisella tasolla – toistaa ja vahvistaa Turnerin ja Brownin havaintojen mukaan usein pakolaisia koskevia ennakkoluuloja, jotka leviävät erityisen herkästi työttömyyden ja taloudellisen epävarmuuden vaivaamissa yhteisöissä.

Median vaikutusvalta Suomessa on poikkeuksellisen suurta etenkin siksi, että meillä on perinteisesti luotettu tiedotusvälineisiin. Yleinen käsitys on, että jos jokin asia on lehdessä, sen on oltava totta. Suomalaiset myös viettävät merkittävän osan ajastaan erilaisten medioiden parissa. Suurilla sanomalehdillä ja uutistaloilla on siis hyvin laajat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskuntaan yksinkertaisesti päättämällä, mistä ne uutisoi-
vat ja millä tavoin. (Aula & Heinonen, 2002, 144.)

1.8 Vihapuhe verkossa

Viime vuosina yhä enemmän huomiota on saanut ns. ”vihapuheen” käsite. Se on nousut esiin etenkin sähköisen median kohdalla vähemmistöjä ja heidän oikeuksiaan koskevissa yhteyksissä, mutta on ilmiönä kaikkea muuta kuin uusi. ”Vihapuheen” määritelmä on varsin häilyvä. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tähdennetään sekä sananvapauden että toisten ihmisten oikeuksien turvaamista ja syrjintään puuttumista. Euroopan ihmisoikeusneuvosto tunnustaaakin, että näiden oikeuksien välillä on toisinaan konfliktia. (Weber, 2009, 1-2.)

Verkkomedioiden asema on vihapuheen suhteen ainutlaatuinen, ei vain niiden reaaliaikaisuuden takia, vaan myös siksi, että niiden laillinen asema ja julkinen säättely ovat usein paljon epämääräisempiä kuin perinteisen median. Tämä epämääräisyys ei ole uusi ilmiö. Karina Horsti totesi jo vuonna 2000 (Horsti, 2005, 16), että lainsäädäntö ei ole pysynyt sähköisen median nopean kehityksen perässä. Horstin mukaan mm. pako-

laispolitiikkaa käsittelevien, verkossa julkaistujen kyselyiden kommenttiosioissa esiintyi jo vuonna 1999 hyvin vihamielistä mielipiteitä, joissa esimerkiksi toivottiin ulkomaalaisten tappamista kaasukammiossa – yleensä nimimerkin takaa.

Verkkomedioiden ja etenkin Internetissä tapahtuvan keskustelun, tärkeitä ominaispiirteitä ovat alusta lähtien olleet *spontaneisuus* ja *anonymiteetti*. Internetissä ihmiset käyttävät paljon vähemmän aikaa sanomistensa hiomiseen ja kirjoittavat sen sijaan heti, mitä ajattelevat. Heidän ei myöskään tarvitse kohdata keskustelukumppaniaan kasvoista kasvoihin Tästä syystä verkossa tapahtuvan keskustelun kieli on helposti paljon rumpaa kuin muualla. (Horsti, 2005, 17.)

On myös huomionarvoista, ettei Suomen lainsäädäntö tunne erillistä ”vihapuheen” käsitettä, vaan Internetissä tai muualla tapahtuva, vihapuheeksi luokiteltava kirjoitus voi täyttää usean eri rikoksen tunnusmerkit (kuten kiihottamisen kansanryhmää vastaan). 2010-luvulla Suomen poliisi on pyrkinyt tehostamaan Internetissä tapahtuvan vihapuheen valvontaa, ja on esim. vuonna 2016 tehnyt päätöksen tehostetun vihapuheen toimintamallin käyttöönottamisesta. (Poliisihallitus, 2016.)

Aikuisten voi olla vaikea valvoa lastensa netinkäyttöä, eikä mikään periaatteessa estä lapsia ja nuoria seuraamasta tai osallistumasta vihapuheen kriteerit täyttäviä viestejä sisältäviin keskusteluihin. Internetin keskusteluyhteisöjen yksi erityispiirre on niiden homogeenisyys: samanlaisia mielipiteitä omaavat ihmiset kerääntyvät helposti samaan paikkaan keskustelemaan samoista asioista. Tämä voi luoda ns. vahvistusharhan, jossa yhteisön jäsenet tukevat toistensa mielipiteitä sekä huomaavat ja jakavat keskenään vain yhteisön mielipiteitä tukevia todisteita. Mm. Frost et al. (2015, 249–250) ovat todenneet, että ystävien ja tuttujen jakamia tietoja pidetään usein erityisen uskottavina. On mahdollista, että etenkin sosiaalista mediaa käyttävät lapset ja nuoret, joiden kyky suhtautua kriittisesti asioihin ei ole vielä kovin kehittynyt, voivat olla erityisen alttiita tällaisen vahvistusharhan synnylle;

1.9 Medianlukutaitojen ja lähdekriittisyyden tarve

Internetiä voidaan perustellusti pitää 2010-luvun loppupuolen tärkeimpänä tiedotuskanavana: uutisten, tapahtumien ja mielipiteiden jakaminen onnistuu siellä välittömästi

ja on hetkessä jopa miljoonien ihmisten saatavilla. Tällä hetkellä teini-ikäiset nuoret ovat varttuneet suuren osan elämästään – ja hyvin todennäköisesti lähes koko lukutaitoisensa elämänsä – maailmassa, jossa Internet on helposti ja jatkuvasti käden ulottuvilla paitsi perinteisten tietokoneiden, myös älypuhelimien kautta. Vaikka älypuhelimet eivät olekaan automaattisesti kaikkien nuorten saatavilla, teknologisesti kehittyneissä maissa yhä suurempi osa nuorista käyttää niitä päivittäin useiden tuntien ajan – jopa siinä määrin, että älypuhelimien käytön voidaan sanoa saaneen riippuvuuden piirteitä (Parasuraman, Sam, Yee, Chuon & Ren, 2017).

Tällaisessa maailmassa varttuneet ja elävät nuoret ovat jatkuvassa mielipidevaikuttamisen pommituksessa, jossa heidän asenteitaan ja näkemyksiään maailmasta pyritään muokkaamaan erilaisten Internetissä toimivien intressiryhmien mieleisiksi. Tällaisia intressiryhmiä voivat olla esimerkiksi erilaiset poliittiset liikkeet ja järjestöt tai samanmielisiksi Internet-yhteisöiksi järjestäytyneet ihmiset.

Kokonaan oma lukunsa ovat sosiaalisen median käyttäjien lukemis- ja tykkäysmieltymyksiä tarkkailevat algoritmit, jotka usein muokkaavat käyttäjien näkemää uutissisältöä entistä vahvemmin hänen mieltymystensä mukaiseksi: käyttäjälle tarjotaan yhä enemmän sellaista sisältöä, josta hän on aiemmin antanut ymmärtää pitävänsä. Internetissä tapahtuva mielipidevaikuttaminen ja algoritmien painottamat uutisvirrat luovat helposti vääristyneen kuvan maailmasta, jossa internetikäyttäjän ennakkoluulot vahvistavat itseään sekä sitä kuvaa maailmasta, joka hänellä jo ennestään on.

2010-luvun netinkäyttäjällä olisikin hyvä olla medianlukutaitoja ja lähdekriittisyyttä – kykyä tunnistaa yritykset vaikuttaa hänen mielipiteisiinsä sekä mahdolliset mediakuplat, joiden sisään hän on vaarassa jäädä. Tämä on usein vaikeaa aikuisillekin, ja vielä vaikeampaa lapsille ja nuorille, joiden itsesääätelytaidot ja kriittisyys ovat vasta kehittymässä.

Suomalaisten lasten ja nuorten medianlukutaitoja Internetissä on selvitetty mm. Suomen Akatemian ”Tulevaisuuden oppiminen ja osaaminen” -tutkimusohjelmassa vuonna 2014. Tutkimuksessa havaittiin, että ainakin kuudesluokkalaisilla lapsilla kriittinen tiedonhaku ja arviointi ovat vielä hyvin hataralla pohjalla: lähes puolet oppilaista suhtautui kriittikittömästi informaatioon, joka oli selvästi kaupallisesti väritynnyttä, ja vain

joka viides oppilas kykeni tunnistamaan sivuston kaupallisuuden. Tutkimuksessa havaittiin myös, että tyttöjen netinlukutaidot olivat selvästi poikia paremmat ja että nettilukijat olivat jakautuneet melko jyrkästi heikkoihin ja hyviin lukijoihin. Toisaalta tutkimuksessa havaittiin, että seitsemän kymmenestä oppilaasta osasi perustella löytämänsä asiantuntijasivuston luotettavuutta melko hyvin. (Leppänen, Kiili & Hautala, 2015.)

Suurin ongelma nuorten netinkäyttäjien tiedonhaussa näyttäisi olevan lähdekriittisyys – tai oikeammin sen puute. Suomen Akatemian tutkimuksessa havaittiin, että tehtävässä, jossa kuudesluokkalaisia oppilaita pyydettiin hakemaan tietoa Internetistä, oppilaat katsoivat vain vähän epäolennaisia hakutuloksia ja vertailivat tehtävän kannalta olennaisia hakutuloksia keskenään. He osasivat myös poimia löytämiltään sivuilta olennaisia asioita. Toisaalta he kiinnostivat vain harvoin huomiota asioihin, joita voisია hyödyntää nettisivujen luotettavuuden arvioimisessa. (Leppänen, Kiili & Hautala, 2015.)

Samanlaisia tuloksia on saanut myös Teemu Mikkonen (2015, 178–180, 183), joka havaitsi, että lukioikäiset nuoret perustelivat tiedonhakua sisältävässä koulutehtävässä lähteiden luotettavuutta ensisijaisesti ”vakuuttavan auktoriteetin” kautta. Asiantuntijoiden ja tieteen rooli sen sijaan oli oppilaiden mielestä lähteen totuudellisuuden kannalta suhteellisen vähäinen. Mikkonen havaitsi myös, että nuoret suhtautuivat selvästi kriittisemmin verkkolähteisiin kuin kirjallisiin lähteisiin. Tätä havaintoa voidaan nuorten lähdekriittisyyden kannalta pitää ns. kaksiteräisenä miekkana, sillä vaikka nuoret suhtautuisivatkin varauksellisesti nettilähteisiin, tiedon totuudellisuuden perusteeksi ei riitä yksinomaan se, että se on painettu kirjaan – kuten nuoret tuntuivat usein kuvittelevan.

Mikkonen (2015, 184–185) havaitsi myös, että lähdekritiikin puutteistaan huolimatta lukioikäiset nuoret pyrkivät aktiivisesti arvioimaan ja perustelemaan tiedonhakutehtävässä käyttämiensä lähteiden luotettavuutta. He antoivat arvoa etenkin puolueettomille lähteille ja pitivät erilaisten järjestöjen julkaisemia tietoja puolueellisina (joskin nuoret tästä huolimatta käyttivät järjestöjen nettisivuja tietolähteinä tiedonhakutehtävässä). Internetissä toimivat uskonnolliset sivut, blogikirjoitukset ja keskustelupalstat nähtiin puolueellisina, eivätkä nuoret juuri käyttäneet niitä tietolähteinä. Carita Kiilin ja Leena Laurisen (2015, 263–264) mukaan lukioikäiset nuoret arvioivat useammin informaati-

on relevanssia kuin sen luotettavuutta – he kysyvät itseltään ensisijaisesti, ”onko tämä informaatio sitä mitä tarvitsen?”, eivät ”voinko luottaa tähän?”.

Yksi näkökulma on, että Internetin helppokäyttöisyys ja sähköisten medioiden välitön saatavuus voivat joiltain osin kompensoida heikkojakin netinlukutaitoja ja tiedon kriittistä arviointia: kun tarjolla on monia eri lähteitä – esim. useiden eri sanomalehtien nettisivuja tai monien eri mielipideryhmiä edustavien kirjoittajien blogikirjoituksia – on mahdollista päästä käsiksi useisiin vaihtoehtoisiiin näkökulmiin. On tietenkin eri asia, hyödyntävätkö kaikki netinkäyttäjät tätä mahdollisuutta tarkastella asioita monesta eri näkökulmasta.

Mikään tämän pro gradu -tutkimuksen osioista ei suoranaisesti pyri selvittämään nuorten medianlukutaitoja. On myös syytä huomioida, että tähän tutkimukseen osallistuneet oppilaat olivat kaikki yhdeksäsluokkalaisia ja siten selvästi vanhempia – ja todennäköisesti ainakin jossain määrin kriittisempiä – kuin kuudesluokkalaiset, joihin Suomen Akatemian tutkimus keskittyi. Nuorten useimmiten puutteelliset medianlukutaidot on kuitenkin syytä huomioida, sillä tässä tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan mahdollisia yhteyksiä nuorten seuraamien medioiden ja heidän pakolaisasenteidensa välillä. On mahdollista, että nuoret omaksuvat erityisen herkästi esim. yksityishenkilöiden blogikirjoituksissa tai sosiaalisessa mediassa esiin tuotuja mielipiteitä ja pitävät niitä totuudenmukaisena, luotettavana kuvauksena maailman tilasta ilman, että tarkastelevat lukemaansa asiaankuuluvan kriittisesti ja arvioivasti. Mikäli näin on, nuorten pakolaisasenteiden voidaan odottaa vaihtelevan selvästi heidän seuraamiensa medioiden perusteella.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Toisin kuin Heinon (1991) tutkimus, tämä tutkimus keskittyy yksinomaan suomalaisiin yhdeksäsluokkalaisiin nuoriin. Ensisijaisesti pyritään selvittämään kahta asiaa: nuorten yleistä mielikuvaa pakolaisista sekä sitä, mitkä taustatekijät ovat yhteydessä heidän mielikuviinsa. Taustatekijöihin lukeutuvat mm. nuorten sukupuoli, kotipaikkakunta,

mahdolliset pakolaistaustaiset ystävät sekä se, mitä eri medioita ja tiedotuskanavia he seuraavat säännöllisesti.

Kaiken kaikkiaan tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään vastaukset erityisesti seuraaviin kahteen kysymykseen:

1. Millainen on turkulaisten ja porilaisten yhdeksäsluokkalaisten nuorten yleinen mielikuva pakolaisista/yleinen asennoituminen pakolaisiin (positiivinen/negatiivinen/siltä väliltä)?
2. Mitkä taustatekijät vaikuttavat nuorten pakolaisasenteisiin (kotikaupunki, seuratuksi mediat, muut taustatekijät)?

Koska kyseessä on kasvatustieteen alan tutkimus, tavoitteena on keskittyä nimenomaan koulukontekstiin ja tarkastella tutkimukseen osallistuneita nuoria ensisijaisesti suomalaisen koulujärjestelmän oppilaina. Lisäksi oppilaiden seuraamia medioita tiedustelevissa kysymyksissä painotetaan sähköisiä medioita kuten verkkolehtiä, nettisivuja ja sosiaalista mediaa.

Ennen tutkimuksen toteuttamista tehtävänä oletuksena on, että yläkouluikäiset nuoret seuraavat säännöllisesti ainakin sosiaalista mediaa ja Internetissä julkaistavia blogikirjoituksia. Koska ”epäviralliset”, sanomalehtiartikkeleiden ulkopuolella tapahtuvat Internet-keskustelut pakolaisista ovat usein varsin kovasanaisia ja negatiivissävytteisiä ja koska pakolaiset ovat olleet viime vuosina usein esillä negatiivisessa valossa, oletuksena on myös, että oppilaiden yleinen mielikuva pakolaisista on lähempänä kielteistä kuin myönteistä. Lisäksi oletuksena on, että ne oppilaat, joilla on pakolaistaustaisia ystäviä, suhtautuvat pakolaisiin keskimäärin myönteisemmin kuin ne oppilaat, joilla pakolaistaustaisia ystäviä ei ole.

2.1 Tutkimusmenetelmän valinta ja tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusmenetelmänä toimi lomakkeen avulla suoritettava kysely. Kysely valittiin tutkimuksen tekoavaksi, koska kyselymuotoisessa tutkimuksessa on ainulaatuinen

mahdollisuus kerätä laaja tutkimusaineisto, jossa useampi henkilö vastaa moneen eri kysymykseen (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara, 2010, 195).

Tutkimusaineisto kerättiin joulukuun 2017 ja helmikuun 2018 välisenä aikana. Aineiston kerääminen tapahtui siten, että tutkimuksen kohteiksi valittuihin kouluihin otettiin marraskuun 2017 aikana yhteyttä kirjeellä, jossa kouluja informoitiin tutkimuksen luonteesta ja tarkoituksesta, minkä jälkeen koulujen rehtoreihin otettiin erikseen yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse ja tiedusteltiin mahdollisuudesta tulla suorittamaan tutkimusta. Alun perin kirje lähetettiin kuuteen turkulaiseen ja yhteen porilaiseen kouluun, mutta kun vain kolme koulua suostui osallistumaan tutkimukseen ja kyselyyn osallistuvien oppilaiden määrä oli jäämässä alle kahdensadan, tammikuun 2018 aikana suoritettiin ylimääräisiä yhteydenottoja muihinkin Turun ja Porin alueen kouluihin. Kun tutkimukseen tarjoutui osallistumaan vielä kaksi suurta koulua – toinen Turusta ja toinen Porista – lopulliseksi osallistujamääräksi tuli 469 yhdeksäsluokkalaista.

Aineiston keräämisen jälkeen vastaukset siirrettiin sähköiseen muotoon SPSS-ohjelman avulla. Vastauksille suoritettiin erilaisia tilastollisia analyysejä, joiden avulla pyrittiin selvittämään ja kuvaamaan sekä vastausten sisältöä että niiden välisiä mahdollisia yhteyksiä.

2.2 Tutkimuslomake

Tutkimuslomake oli luonteeltaan vahvasti kvantitatiivinen: kaikki kysymykset olivat muutettavissa numeerisiksi muuttujiksi. Lomakkeessa oli minimaaliset taustakysymykset: siinä tiedusteltiin oppilaiden sukupuolta (vaihtoehdot ”mies”, ”nainen” ja ”muu/en halua kertoa”) mutta ei ikää tai kotikaupunkia. Iän tiedustelemista ei pidetty tarpeellisena, sillä kaikki oppilaat olivat yhdeksäsluokkalaista ja siksi suunnilleen samanikäisiä. Kotipaikkakunnan tiedustelemista ei pidetty tarpeellisena, sillä oppilaille jaettavat lomakkeet sisälsivät valmiiksi merkinnän kotikaupungista, jota hyödynnettiin kun lomakkeiden tiedot siirrettiin sähköiseen muotoon. Tutkimukseen osallistuvien koulujen ja oppilaiden identiteetin suojelemiseksi lomakkeissa ei tiedusteltu lainkaan oppilaiden nimeä, heidän luokkansa nimeä tai koulun nimeä. Kun vastaukset oli siirretty sähköiseen muotoon, lomakkeet hävitettiin polttamalla.

Lomakkeen varsinainen kysymysosio koostui kahdesta osasta. Ensimmäinen osa sisälsi vain yhden kysymyksen, jossa oppilaita pyydettiin kertomaan ”yleinen mielikuvansa pakolaisista” asteikolla yhdestä viiteen (hyvin kielteinen – hyvin myönteinen). Toinen osa sisälsi joukon väittämiä, joita oppilaat arvioivat asteikolla yhdestä viiteen (täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä).

Kysymysosion jälkeen oppilaita pyydettiin kertomaan, oliko heillä pakolaistaustaisia ystäviä, luokkakavereita tai perhetuttuja, keiden kanssa he olivat keskustelleen Suomen pakolaistilanteesta sekä mitä medioita he olivat viimeksi kuluneen viikon aikana seuranneet. Näihin kysymyksiin oppilaat saattoivat valita vastauksensa lomakkeessa olevasta valmiista listasta tai kirjoittaa vastauksensa omin sanoin.

Alun perin lomakkeeseen oli tarkoitus sisällyttää myös kvalitatiivisia kysymyksiä, joissa oppilaat olisivat voineet kertoa omista pakolaisia koskevista mielipiteistään ja kokemuksistaan omin sanoin, mutta lopulta tutkimuksesta päätettiin tehdä puhtaasti kvantitatiivinen. Kvantitatiivinen tutkimusote mahdollisti suuremman otoskoon käsittelyn ja sitä kautta tilastollisten vertailujen tekemisen eri ryhmien ja muuttujien välillä. Kvalitatiivinen tutkimusote olisi tarjonnut syvempää ja monipuolisempaa tietoa aiheesta, mutta silloin otoskoko olisi täytynyt rajata huomattavasti pienemmäksi. Molempia metodeita yhdistelevä tutkimusote olisi tarjonnut aiheen syvällisimmät tarkastelumahdollisuudet, mutta koska tämä tutkimus oli yhden henkilön toteuttama ja aika sen suorittamiseen rajattu, tarjolla olevat resurssit katsottiin riittämättömiksi kvalitatiivista ja kvantitatiivista aineistoa yhdistelevän tutkimuksen suorittamiseen.

Kysymyslomake Liitteet-osiossa.

3 TULOKSET

Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 469 yhdeksäsluokkalaista, joista turkulaisia oli 327 neljästä eri koulusta ja porilaisia 142 kahdesta eri koulusta. Vastanneista poikia oli 234 ja tyttöjä 215. Muuksi kuin mieheksi tai naiseksi sukupuolensa ilmoitti 18 oppilasta; koska tilastollisten yleistysten tekeminen näin pienen joukon pohjalta ei ole mielekäs, heidät on jätetty pois useimmista sukupuolen ja asenteiden välisiä yhteyksiä mittaa-

vista analyysistä. Kaksi oppilasta ei ollut vastannut lainkaan sukupuolta tiedustelemaan kysymykseen. Seuraavilla sivuilla esitellään tutkimuksen tuloksia. Kaikkia analyysit on suoritettu SPSS-ohjelmalla.

3.1 Oppilaiden yleinen mielikuva pakolaisista

Oppilaiden mielikuvaa pakolaisista mitattiin viisiportaisella asteikolla, jossa 1 = ”hyvin kielteinen” ja 5 = ”hyvin myönteinen”. Puolet (51 %) oppilaista ilmoitti yleisen mielikuvansa olevan neutraali. Kaikkien oppilaiden keskiarvo kallistui jossain määrin myönteisen puolelle (ka = 3,11), ja vain 6 % oppilaista ilmoitti yleisen mielikuvansa olevan ”hyvin kielteinen”.

Taulukko 1. Oppilaiden arvio omasta mielikuvastaan pakolaisia kohtaan taustatekijöiden mukaan (%)

kaupunki	sukupuoli	hyvin kielteinen	kielteinen	neutraali	myönteinen	hyvin myönteinen	Yht.
Pori	tytöt	0	16	59	16	8	100
	pojat	12	23	45	11	10	100
	molemmat	7	19	52	13	9	100
Turku	tytöt	2	6	53	28	11	100
	pojat	7	16	51	22	4	100
	molemmat	6	11	51	24	8	100
Kaikki	tytöt	1	9	55	24	10	100
	pojat	9	18	49	19	6	100
	molemmat	6	13	51	21	8	100
Pakolaistaustainen ystävä							
On		3	17	43	26	12	100
Ei ole		8	15	56	17	5	100
Ei tiedä		7	6	56	24	8	100
Pakolaistaustainen luokkatoveri							
On		7	18	49	17	9	100
Ei ole		6	13	51	22	8	100
Ei tiedä		6	11	58	21	5	100
Pakolaistaustainen perhetuttu							
On		4	10	45	28	13	100
Ei ole		7	19	51	17	7	100
Ei tiedä		6	7	58	23	7	100
Kenen kanssa keskustellut Suomen pakolaistilanteesta							
Kaverit	On	6	15	50	21	9	100
	Ei ole	8	11	56	21	4	100
Opettajat	On	4	14	53	24	5	100
	Ei ole	8	13	51	19	10	100
Vanhemmat	On	4	16	49	23	8	100
	Ei ole	10	9	57	16	8	100
Muut sukulaiset	On	3	17	50	23	7	100
	Ei ole	8	12	52	20	8	100

3.1.1 Kaupunki- ja sukupuolikohtaiset erot

Turkulaisten ja porilaisten oppilaiden vastauksia vertailtiin ristiintaulukoinnin avulla. Khiin neliö -testin tulokseksi saatiin $X^2(4) = 11,558$; $p = 0.021$. Turkulaisten ja porilaisten oppilaiden välillä on siis tilastollisesti merkitsevä ero. Porilaiset oppilaat suhtautuvat pakolaisiin jonkin verran turkulaisia kielteisemmin: porilaisten oppilaiden yleinen mielikuva pakolaisista on hienoisesti kielteinen ($x = 2,96$) kun taas turkulaisten oppilaiden mielikuva on jossain määrin myönteinen ($x = 3,18$).

Kiinnostavana yksityiskohtana mainittakoon, että vaikka kokonaisuutena porilaisten yleinen mielikuva pakolaisista oli hieman kielteisempi kuin turkulaisilla, suurempi prosentuaalinen osuus porilaisista vastaajista ilmoitti yleisen mielikuvansa olevan ”hyvin myönteinen”.

Tyttöjen ja poikien välisiä eroja tarkasteltiin Mann-Whitneyn U-testin avulla¹. Tytöt näyttäisivät suhtautuvan pakolaisiin selvästi poikia myönteisemmin, ja ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0.001$). Poikien keskiarvo yleisen mielikuvan suhteen on 2,95 ja tyttöjen 3,33. (Sukupuolensa muuksi kuin mieheksi tai naiseksi ilmoittaneiden keskiarvo on 2,67.)

3.2 Oppilaiden vastaukset väittämiin

Lomake sisälsi kaikkiaan 12 väittämää, joihin oppilaat saattoivat vastata asteikolla 1 (”täysin eri mieltä”) – 5 (”täysin samaa mieltä”). Väittämistä neljää käytettiin oppilaiden yleistä pakolaisasennetta sekä luokkatoveruutta mittaavien summamuuttujien pohjana, eikä niitä siksi käsitellä tarkemmin tässä osiossa.

¹ Khiin neliö -testin käyttöehdot eivät täytyneet sukupuolen osalta, joten ristiintaulukointi ei olisi antanut riittävän luotettavaa kuvaa sukupuolikohtaisista eroista. Normaalijakaumatestin mukaan vastaukset eivät olleet riittävän normaalisti jakautuneet, joten myöskään riippumattomien otosten T-testiä ei voitu käyttää. Siksi ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Mann-Whitneyn U-testin avulla, jonka tulokseksi saatiin: $Z = -4.111$; $p < 0.001$. Poikien vastausten järjestyslukujen keskiarvo oli 200.87 ja tyttöjen 247.10.

Taulukko 2. Oppilaiden suhtautuminen pakolaisia koskeviin väittämiin (%)

Väittäjä	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Vaikea sanoa	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Yht.
On Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia	9	21	37	25	8	100
Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia	5	15	35	31	14	100
Tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen	5	5	29	40	21	100
Pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden	6	10	30	32	21	100
Suomen pitäisi kieltäytyä vastaanottamasta ns. "kiintiöpakolaisia"	10	24	49	10	8	100
Monikulttuurisuus on hyvä asia	5	5	18	42	30	100
Olen ylpeä suomalaisuudestani	1	2	9	29	59	100
Olen todistanut pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää koulussani	27	27	28	12	6	100
Suomen pitäisi saada valikoida, mistä maista pakolaisia vastaanotetaan	9	25	38	18	10	100
Luokassamme vallitsee avoin ilmapiiri pakolaisia kohtaan	6	15	47	24	8	100
Suomen tulisi pyrkiä lisäämään kansainvälistä apua pakolaisten vastaanottamisen sijaan	3	8	48	30	12	100
Kaikki kulttuurit ovat samanarvoisia	6	7	16	35	37	100

Kolmasosa (33 %) oppilaista on sitä mieltä, että on suomalaisten velvollisuus vastaanottaa pakolaisia. Lähes yhtä suuri osuus (30 %) on sitä mieltä, että Suomella ei ole tällaista velvollisuutta. Hieman suurempi osuus (37 %) ei osaa ottaa väittämään kantaa puolesta eikä vastaan. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 3,01, eli kaiken kaikkiaan oppilailla ei ole voimakasta mielipidettä Suomen velvollisuudesta vastaanottaa pakolaisia.

Vaikka oppilaiden vastaukset edelliseen väittämään ovat hyvin lähellä neutraalia keskiarvoa 3, selvästi suurempi osuus (45 %) heistä on sitä mieltä, että Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia. Vain 20 % on eri mieltä tämän väittämän kanssa. Kaikkien oppilaiden keskiarvo väittämään ”Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia” on 3,33, eli kokonaisuutena tarkasteltuna oppilaat kallistuvat sille kannalle, että pakolaisia vastaanotetaan maassamme liikaa.

Tutkimuksen koulu- ja oppilaskeskeisen lähtökohdan huomioiden kolmatta väittämää, ”tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen”, voidaan pitää erityisen kiinnostavana. Havaitaan, että selvä enemmistö (61 %) oppilaista on väittämän kanssa samaa mieltä ja vain 10 % eri mieltä. Vastausten keskiarvo 3,67 antaa ymmärtää, että ainakin tutkimukseen osallistuneet oppilaat ovat varsin myötämielisiä ajatukselle pakolaistaustaiseen oppilaaseen tutustumisesta.

Myös neljäs väittäjä, ”pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koulu- luokissa kuin muidenkin oppilaiden”, käsittelee oppilaiden pakolaisiin liittyviä mielipiteitä nimenomaan koulukontekstissa. Tälläkin kertaa enemmistö (53 %) oppilaista on väittämän kanssa samaa mieltä. Vain 17 % oppilaista on sitä mieltä, että pakolaistaustaisten oppilaiden ei tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden. Vastausten keskiarvo on 3,51, eli kokonaisuutena tarkasteltuna oppilaat ovat pitkälti samaa mieltä väittämän kanssa.

Lähes puolet oppilaista (49 %) ilmoittaa kannakseen ”vaikea sanoa” kun heiltä tiedustellaan, pitäisikö Suomen kieltäytyä vastaanottamasta kiintiöpakolaisia. Jäljellejääneiden oppilaiden keskuudessa painopiste kallistuu kuitenkin selvästi erimielisyyden puolelle: 33 % oppilaista ilmoittaa olevansa väittämän kanssa eri mieltä ja vain 18 % samaa mieltä. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 2,83 – vaikuttaa siis siltä, että oppilaat eivät toivo Suomen kieltäytyvän kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta.

Ylivoimainen enemmistö oppilaista (72 %) pitää monikulttuurisuutta hyvänä asiana. Kannekseen ilmoittaa ”vaikea sanoa” 18 % oppilaista, ja vain 10 % on sitä mieltä, että monikulttuurisuus ei ole hyvä asia. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 3,87 – heidän voidaan siis katsoa olevan vahvasti monikulttuurisuuden puolella.

Kaikista väittämistä yksipuolisin jakauma on kuitenkin seitsemännessä väittämässä, ”olen ylpeä suomalaisuudestani”: 88 % oppilaista ilmoittaa olevansa väittämän kanssa samaa mieltä, ja vain 3 % on eri mieltä. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 4,43. Oppilaat siis vaikuttaisivat olevan erittäin ylpeitä suomalaisuudestaan.

Yli puolet oppilaista (54 %) ei katso todistaneensa ainakaan merkittävää pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää koulussaan. 28 % oppilaista ei ole varmoja asiasta, ja vain 18 % oppilaista katsoo todistaneensa pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 2,43. Enemmistö oppilaista ei siis koe, että heidän koulussaan ilmenisi selkeää syrjintää pakolaisia kohtaan.

Oppilaiden vastaukset väittämään ”Suomen pitäisi saada valikoida, mistä maista pakolaisia vastaanotetaan” ovat hyvin lähellä normaalijakaumaa: yleisin vastaus on ”vaikea sanoa”, jonka ilmoittaa kannakseen 38 % oppilaista. Eri mieltä väittämän kanssa on 34 % oppilaista, ja samaa mieltä 28 %. Kaikkien oppilaiden keskiarvo on 2,94. Kokonaisuutena tutkimukseen osallistuneilla oppilailla ei siis ole vahvaa mielipidettä sen suhteen, tulisiko Suomen saada valikoida pakolaisten vastaanottomaat vai ei.

Myös vastaukset väittämään ”luokassamme vallitsee avoin ilmapiiri pakolaisia kohtaan” väittämät ovat lähellä normaalijakaumaa. Lähes puolet oppilaista (47 %) ei osaa antaa mielipidettä suuntaan taikka toiseen. Eri mieltä väittämän kanssa on 20 % oppilaista ja samaa mieltä 33 %. Kaikkien vastausten keskiarvo on 3,15. Oppilaiden kokemukset luokassaan vallitsevasta pakolaisilmapiiristä tuntuvat siis vaihtelevan laidasta laitaan, joskaan suurimmalla yksittäisellä ryhmällä ei ole asiasta vahvaa mielipidettä.

Lähes puolet oppilaista (222 oppilasta; 47,6 % vastaajista) ilmoitti kannakseen ”vaikea sanoa” väittämään ”Suomen tulisi pyrkiä lisäämään kansainvälistä apua pakolaisten vastaanottamisen sijaan”. Jäljellejääneiden oppilaiden keskuudessa painopiste oli kuitenkin selvästi samanmielisyyden puolella: 196 oppilasta (42,1 % vastaajista) ilmoitti olevansa joko ”samaa mieltä” tai ”täysin samaa mieltä”. Vain 48 oppilasta (10,3 % vastaajista) ilmoitti olevansa ”eri mieltä” tai ”täysin eri mieltä”. Vastausten keskiarvo oli 3,41 ja moodi 3. Oppilaiden mielipide näyttäisi siis kallistuvan kansainvälisen avun puolelle.

Suurin osa oppilaista oli sitä mieltä, että kaikki kulttuurit ovat samanarvoisia. 337 oppilasta (72 % vastaajista) ilmoitti olevansa väittämän ”kaikki kulttuurit ovat samanarvoisia” kanssa joko ”samaa mieltä” tai ”täysin samaa mieltä”. 73 oppilasta (15,6 % vastaajista) ilmoitti kannakseen ”vaikea sanoa”. Vain 58 oppilasta (12,4 % vastaajista) ilmoitti olevansa ”eri mieltä” tai ”täysin eri mieltä”. Vastausten keskiarvo oli 3,91 ja moodi 5. Tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden vastausten valossa voidaan siis todeta, että yleisellä tasolla he pitävät kaikkia kulttuureja samanarvoisina.

3.3 Kaupunki- ja sukupuolikohtaiset erot väittämien välillä

Osassa väittämistä oppilaiden vastauksissa oli tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen ja kaupungin suhteen. Tässä osiosta on jätetty käsittelemättä väittämät ”on Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia” sekä ”Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia”, jotka ovat osa yleistä pakolaisasennetta mittaavaa summamuuttujaa (ks. osio 3.4). Niin ikään väittämät ”tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen” sekä ”pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden” on jätetty pois, sillä niitä käytettiin pohjana summamuuttujalle, joka mittasi suomalaisoppilaiden halukkuutta opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa (ks. osio 3.5).

Koska sukupuolekseen oli ilmoittanut ”muu/en halua kertoa” vain 18 oppilasta, tilastollisten yleistysten tekeminen heidän vastaustensa perusteella ei olisi mielekäästä, eikä heidän vastauksiaan siksi otettu mukaan seuraaviin analyysihin.

Kaupunkikohtaisia eroja oppilaiden suhtautumisessa *monikulttuurisuuteen* tutkittiin ristiintaulukoinnin avulla. Khiin neliö -testin tulokseksi saatiin $X^2(4) = 11,895$; $p = 0.018$. Koska $p < 0.05$, ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero. Turkulaisista oppilaista 74 % on sitä mieltä, että monikulttuurisuus on hyvä asia. Epävarmoja kannastaan on 17 % ja vain 9 % ei pidä monikulttuurisuutta hyvänä asiana. Porilaisilla vastaavat luvut ovat 67 %, 20 % ja 13 %. Erot eivät siis ole kovin suuria, mutta turkulaiset tuntuvat pitävän monikulttuurisuutta jonkin verran parempana asiana kuin porilaiset.

Myös sukupuolikohtaisia eroja tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Khiin neliö -testin tulokseksi saatiin $X^2(8) = 33,214$; $p < 0.001$. Ryhmien välillä vallitsee siis tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Pojista 66 % pitää monikulttuurisuutta hyvänä asiana, epävarmoja kannastaan on 22 %, ja monikulttuurisuutta ei pidä hyvänä asiana 13 % pojista. Tyttöillä vastaavat luvut ovat 82 %, 13 % ja 5 %. Tytöt siis pitävät monikulttuurisuutta hyvänä asiana poikia todennäköisemmin.

Tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja kaupunkien välillä on myös sen suhteen, millä todennäköisyydellä oppilaat katsovat todistaneensa *pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää* koulussaan. Kaupunkikohtaisia eroja tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Khiin neliö testin tulokseksi saatiin $X^2(4) = 27,316$; $p < 0.001$. Turkulaisista oppilaista väittämän 21 % katsoo todistaneensa koulussaan pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää, epävarmoja on 32 %, ja 47 % on sitä mieltä, ettei ole todistanut pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää. Porilaisista oppilaista syrjintää on todistanut 12 %, epävarmoja on 18 %, ja peräti 70 % on sitä mieltä, että pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää ei ole tapahtunut. Turkulaiset oppilaat ovat toisin sanoen todistaneet koulussaan pakolaisiin kohdistunutta syrjintää paljon todennäköisemmin kuin porilaiset oppilaat. Sukupuolikohtaisia eroja tarkasteltiin Mann-Whitneyn U-testin avulla² ja havaittiin, että ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.01$). Tytöt katsovat todistaneensa pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää koulussaan jonkin verran poikia todennäköisemmin.

Ristiintaulukoinnin mukaan kaupunkien välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja ($p = 0.391$) sen suhteen, pitäisikö oppilaiden mielestä *Suomen saada valikoida, mistä maista pakolaisia vastaanotetaan*. Sukupuolten välillä sen sijaan on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.015$). Kun tyttöjen ja poikien vastauksia vertailtiin Mann-Whitneyn U-testin³ avulla, havaittiin, että pojat ovat jonkin verran tyttöjä todennäköisemmin sitä mieltä, että Suomella tulisi olla mahdollisuus valikoida pakolaisten vastaanottomaat.

² Khiin neliö -testin käyttöehdot eivät täyttyneet tyttöjen ja poikien välisiä eroja tarkasteltaessa, joten ristiintaulukointia ei voitu käyttää. Normaalijakaumatestin mukaan vastaukset eivät olleet riittävän normaalisti jakautuneet, joten myöskaan riippumattomien otosten T-testiä ei voitu käyttää. Siksi ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Mann-Whitneyn U-testin avulla, jonka tulokseksi saatiin $Z = -2,564$; $p = 0.010$. Poikien vastausten järjestyslukujen keskiarvo on 207,48 ja tyttöjen 237,68.

³ Khiin-neliö -testin käyttöehdot eivät tälläkään kertaa täyttyneet, eikä vastauksia voinut pitää riittävän normaalisti jakautuneina myöskaan riippumattomien otosten T-testiä varten. Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -2,441$; $p = 0.015$. Poikien järjestyslukujen keskiarvo on 237,24 ja tyttöjen 208,60.

Kaupunkien välillä ei ole ristiintaulukoinnin mukaan tilastollisesti merkitseviä eroja ($p = 0.272$) sen suhteen, tulisiko Suomen oppilaiden mielestä *pyrkii lisäämään kansainvälistä apua pakolaisten vastaanottamisen sijaan*. Sukupuolten välillä sen sijaan vallitsee tilastollisesti merkitsevä ero. Khiin neliö -testin tulokseksi saatiin $X^2(8) = 19,878$; $p = 0.011$. Pojista lähes puolet (48 %) on väittämän kanssa samaa mieltä, epävarmoja on 40 % ja eri mieltä 12 %. Tytöistä samaa mieltä on selvästi alhaisempi osuus, 37 %. Sen sijaan reilusti yli puolet (57 %) tytöistä ei osaa sanoa, onko kansainvälisen avun lisääminen pakolaisten vastaanottamista parempi vaihtoehto vai ei. Vain 7 % tytöistä ilmoittaa olevansa väittämän kanssa eri mieltä. Tytöt siis ovat paljon poikia epävarmempia kannastaan sen suhteen, pitäisikö Suomen lisätä kansainvälistä apua pakolaisten vastaanottamisen sijaan. On silti merkittävä havainto, että sekä tyttöjen että poikien vastaukset väittämään painottuvat kansainvälisen avun kannalle.

Ristiintaulukoinnin perusteella kaupungilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, pitävätkö oppilaat *kaikkia kulttuureja samanarvoisina*, mutta sukupuolella sen sijaan on. Khiin neliö-testin tulokseksi saatiin $X^2(8) = 39,899$; $p < 0.001$. Pojista väittämän kanssa on samaa mieltä 63 %, epävarmoja 20 % ja eri mieltä 17 %. Tytöistä samaa mieltä väittämän kanssa on selvästi suurempi osuus: 82 %. Tytöistä epävarmoja on 11 % ja eri mieltä vain 5 %. Tytöt siis pitävät poikia selvästi todennäköisemmin kaikkia kulttuureja samanarvoisina (joskin on huomionarvoista, että molemmista sukupuolista reilusti yli puolet on väittämän kanssa samaa mieltä).

3.4 Oppilaiden yleinen asennoituminen pakolaisiin

Vastausten analyysivaiheessa havaittiin, että kolmen lomakkeessa olleen kysymyksen pohjalta oli mahdollista muodostaa summamuuttuja, joka kuvasi oppilaiden *yleistä asennoitumista pakolaisiin* paremmin kuin yksikään sen osatekijöistä. Oppilaiden vastaukset kysymyksiin ”yleinen mielikuvani pakolaisista on...”, ”on Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia” sekä ”Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia” mittasivat kaikki viime kädessä sitä, onko oppilaiden asennoituminen pakolaisiin myönteistä ja avointa vai kielteistä ja torjuvaa. (Kysymyksen ”Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia” vastaukset oli käännettävä, jotta ne sopisivat summamuuttujaan.)

Summamuuttujan komponenteille suoritettiin reliabiliteettianalyysi ja saatiin seuraava tulos:

Taulukko 3. ”Yleinen asennoituminen pakolaisiin” -summamuuttujan komponenttien keskinäiset korrelaatiot.

	On Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia	Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia (käännetty)	Yleinen mielikuvani pakolaisista
On Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia	1,000	,617	,657
Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia (käännetty)	,617	1,000	,630
Yleinen mielikuvani pakolaisista	,657	,630	1,000

Kaikkien komponenttien keskinäiset korrelaatiot olivat positiivisia ja ylittivät arvoltaan 0,3 – itse asiassa korrelaatiot olivat jokaisen komponentin kohdalla arvoltaan suurempia kuin 0,6. Summamuuttujan Cronbachin alfan arvo oli 0,837, eli selvästi enemmän kuin tarvittava 0,6:n arvo, joten myös tältä osalta summamuuttujaa voitiin pitää luotettavana. Edelleen havaittiin, että yhdenkin komponentin poistaminen olisi pienentänyt Cronbachin alfan arvoa. Kaiken kaikkiaan summamuuttujaa voidaan siis pitää erittäin luotettavana kuvaajana siitä, miten oppilaat yleisellä tasolla asennoituivat pakolaisiin. Tämän tutkimuksen kaikissa tulevilla vertailuissa oppilaiden pakolaisasenteiden kuvaajana käytettiin edellä mainittua summamuuttujaa ”oppilaiden yleinen asennoituminen pakolaisiin”. Summamuuttuja koodattiin kolmeluokkaiseksi, joten arvo 1 vastaa kielteistä yleistä asennoitumista, arvo 2 neutraalia asennoitumista ja arvo 3 myönteistä asennoitumista.

Havaittiin, että uuden summamuuttujan keskiarvo oli 1,96 ja yleisin arvo (moodi) 1. Vaikuttaa siis siltä, että kun oppilaiden yleisiä pakolaisasenteita mittaavia vastauksia tarkastellaan kokonaisuutena, ne painuvat aavistuksen verran kielteisen puolelle. Eriytyisen kiinnostava havainto oli, että summamuuttujan tulokset olivat jakautuneet melko jyrkästi joko kielteiseen tai myönteiseen – neutraaleja mielipiteitä oli huomattavasti vähemmän. Kaikista oppilaista 45 % asennoitui pakolaisiin kielteisesti, 15 % neutraalisti ja 41 % myönteisesti.

Taulukko 4. Oppilaiden yleinen asennoituminen pakolaisiin taustatekijöiden mukaan (%)

kaupunki	sukupuoli	kielteinen	neutraali	myönteinen	Yhteensä
Pori	tytöt	41	18	41	100
	pojat	62	11	28	100
	molemmat	54	13	33	100
Turku	tytöt	31	14	55	100
	pojat	49	17	34	100
	molemmat	41	15	44	100
Kaikki	tytöt	34	15	51	100
	pojat	53	15	32	100
	molemmat	45	15	41	100
Pakolaistaustainen ystävä					
On		43	13	44	100
Ei ole		50	14	36	100
Ei tiedä		35	21	44	100
Pakolaistaustainen luokkatoveri					
On		53	14	33	100
Ei ole		41	14	45	100
Ei tiedä		49	17	33	100
Pakolaistaustainen perhetuttu					
On		31	18	52	100
Ei ole		52	13	35	100
Ei tiedä		40	16	44	100
Kenen kanssa keskustellut Suomen pakolaistilanteesta					
Kaverit	On	46	14	40	100
	Ei ole	41	17	42	100
Opettajat	On	39	15	46	100
	Ei ole	49	15	36	100
Vanhemmat	On	46	12	42	100
	Ei ole	43	20	37	100
Muut sukulaiset	On	41	15	44	100
	Ei ole	47	15	39	100

3.4.1 Eri taustatekijöiden yhteys yleiseen asennoitumiseen

Taustatekijät, joiden yhteyttä oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen tutkittiin tarkemmin, olivat: 1. pakolaistaustainen ystävä, 2. pakolaistaustainen perhetuttu, 3. keskustelukumppani (kenen kanssa keskustellut Suomen pakolaistilanteesta), 4. kotikaupunki sekä 5. sukupuoli. Lisäksi tarkasteltiin pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteyttä yleiseen pakolaisasenteeseen, mutta nämä tulokset osoittautuivat niin yllättäviksi ja merkittäviksi, että niitä käsitellään kokonaan omassa osiossaan muiden taustatekijöiden jälkeen. Lopuksi tarkasteltiin oppilaiden medioiden seuraamista ja eri medioiden yhteyttä heidän yleiseen asennoitumiseensa.

Lomakkeessa oppilaat saattoivat vastata kysymykseen siitä, onko heillä yksi tai useampi pakolaistaustainen ystävä joko ”kyllä”, ”ei”, ”en tiedä” tai ”olen itse pakolais-taustainen”. Viimeksi mainittua vastausvaihtoehtoa oli kuitenkin käyttänyt vain neljä oppilasta, eikä heitä otettu tarkasteluun mukaan. Normaalijakaumatestin mukaan testattava muuttuja ei ollut riittävän normaalisti jakautunut yhdessäkään tarkasteltavista ryhmistä. Niinpä pakolaistaustaisen ystävän vaikutusta oppilaiden yleiseen pakolais-asenteeseen tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla. Havaittiin, että ryhmien väliset erot häilyvät tilastollisen merkitsevyyden rajalla ($p = 0.08$).

Vaikka eroja ei voitu pitää aivan tilastollisesti merkitsevinä, merkitsevyys katsottiin kuitenkin riittävän suureksi lähempää tarkastelua varten. Kun ryhmiä vertailtiin keskenään Mann-Whitneyn U-testin avulla, havaittiin, että ainoa tilastollisesti merkitsevä ero on niiden oppilaiden välillä, joilla ei ole pakolaistaustaista ystävää sekä niiden oppilaiden, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen ystävä. Tässä tapauksessa ne oppilaat, joilla ei ole pakolaistaustaista ystävää, asennoituvat pakolaisiin hieman *kielteisemmin* kuin ne oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen ystävä vai ei. Mann-Whitneyn testin tulokseksi saatiin $Z = -2,061$; $p = 0.039$. Järjestyslukujen keskiarvot ovat 152,31 oppilailla, joilla ei ole pakolaistaustaista ystävää ja 173,80 oppilailla, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen ystävä vai ei.

Pakolaistaustaisen perhetuttavan vaikutusta oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen testattiin niin ikään Kruskal-Wallis testin avulla. Havaittiin, että ryhmien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja ($p = 0.001$). Kun ryhmiä vertailtiin Mann-Whitneyn U-testin avulla, saatiin selville, että ne oppilaat, joilla on pakolaistaustainen perhetuttava, asennoituvat pakolaisiin keskimäärin *myönteisemmin* kuin oppilaat, joilla ei oman ilmoituksensa mukaan ole pakolaistaustaista perhetuttavaa. ($Z = -3,440$; $p = 0.001$; järjestyslukujen keskiarvot ovat 196,45 oppilailla, joilla on pakolaistaustainen perhetuttava ja 158,85 oppilailla, joilla ei ole pakolaistaustaista perhetuttavaa.)

Mann-Whitneyn U-testin avulla saatiin selville myös, että ne oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei, suhtautuvat pakolaisiin keskimäärin *myönteisemmin* kuin ne oppilaat, joilla ei oman ilmoituksensa mukaan ole pakolais-taustaista perhetuttavaa. ($Z = -2,182$; $p = 0.029$; järjestyslukujen keskiarvot ovat 178,10 oppilailla, joilla ei ole pakolaistaustaista perhetuttavaa ja 201,54 oppilailla, jot-

ka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei). On mahdollista, että ne oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei, tuntevat ulkomaalaistaustaisia ihmisiä, mutta eivät joko muista tai eivät ole koskaan ottaneet selville, ovatko nämä tuttavat pakolais- vai pelkästään maahanmuuttajataustaisia; näiden ulkomaalaistaustaisten ihmisten tunteminen saattaa kuitenkin olla yhteydessä heidän myönteisempään pakolaisasenteeseensa.

Lomakkeessa oppilaat saivat vastata kysymykseen myös siitä, keiden henkilöiden kanssa he olivat keskustelleet Suomen pakolaistilanteesta. Lomakkeessa tarjotut vaihtoehdot olivat ”kaverit”, ”opettajat” ”vanhemmat/huoltajat” sekä ”muut sukulaiset”. Tämän lisäksi oppilaat saattoivat halutessaan kirjoittaa tyhjälle riville itse jonkin muun henkilön tai ryhmän, jonka kanssa he olivat keskustelleet Suomen pakolaistilanteesta. Viimeksi mainittua vastausvaihtoehtoa oli hyödynnetty hyvin harvakseltaan ja hajanaisesti – siinä mainittuja henkilöitä olivat mm. tyttö- ja poikaystävä sekä erilaisten harrasteryhmien edustajat – eikä sitä siksi otettu mukaan vertailuun.

Eri keskustelukumppaneiden yhteyttä oppilaiden yleiseen asennoitumiseen tutkittiin ristiintaulukoinnin avulla (khiin neliö -testin käyttöehto täyttyi kaikissa tapauksissa). Havaittiin, että sen enempää kavereilla, opettajilla, vanhemmilla kuin muillakaan sukulaisilla *ei* ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä oppilaiden asennoitumiseen ($p > 0.05$). Opettajien kanssa keskustelulla havaittiin kuitenkin olevan *positiivinen* vaikutus, joka on tilastollisen merkitsevyyden rajoilla ($X^2(2) = 5,827$; $p = 0.054$). Opettajien kanssa keskustelleista oppilaista 46 % asennoituu pakolaisiin myönteisesti ja 39 % kielteisesti. Opettajien kanssa keskustelemattomien oppilaiden keskuudessa vastaavat prosentiosuudet ovat 36 % ja 49 %. Näyttää siis siltä, että opettajilla voi olla ainakin lievä oppilaiden pakolaisasenteita parantava vaikutus.

Kotikaupungin yhteyttä oppilaiden yleiseen pakolaisasennoitumiseen tarkasteltiin ristiintaulukoinnin avulla. Khiin neliö -testin käyttöehdot täyttyivät tuloksilla $X^2(2) = 6,822$; $p = 0.033$. Koska $p < 0.05$, ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero. Jo aiemmin oli havaittu, että turkulaiset oppilaat ilmoittavat ”yleisen mielikuvansa pakolaisista” olevan jonkin verran korkeampi kuin porilaiset. Yleistä asennoitumista mitattaessa tulokset ovat samansuuntaisia. Turkulaisilla oppilailta asenteet ovat jakautuneet hyvin tasaisesti joko myönteiseen (44 %) tai kielteiseen (41 %). Vain verrattain pieni

osuus (15 %) turkulaisista oppilaista asennoituu pakolaisiin neutraalisti. Porilaisten joukossa myönteisesti pakolaisiin asennoituvien oppilaiden osuus on huomattavasti pienempi (33 %) ja kielteisten vastaavasti suurempi, yli puolet (54 %). Neutraalisti pakolaisiin asennoituvien porilaisoppilaiden osuus (13 %) sen sijaan on lähes samansuuruinen kuin turkulaisilla. Turkulaisten oppilaiden keskiarvo on 2,03 ja porilaisten 1,80, joten turkulaisten oppilaiden yleisen pakolaisasenteen voidaan katsoa kallistuvan juuri ja juuri *myönteisen* puolelle, kun taas porilaisten oppilaiden asenteet ovat jossain määrin *kielteisiä*. (Arvo 2 merkitsee neutraalia asennoitumista.)

Sukupuolen yhteyttä yleiseen asennoitumiseen tarkasteltiin Mann-Whitneyn U-testin avulla, sillä muuttujien arvot ryhmissä eivät olleet riittävän normaalisti jakautuneet, eivätkä T-testin käyttöehdot siksi täyttyneet. Lomakkeessa oppilaat olivat saaneet ilmoittaa sukupuolekseen joko ”mies”, ”nainen” tai ”muu/en halua kertoa”. Jälkimmäistä vastausvaihtoehtoa oli kuitenkin hyödyntänyt vain 18 oppilasta, eikä näin pienen ryhmän perusteella olisi mielekäästä tehdä tilastollisia yleistyksiä. Niinpä tämä ryhmä jätettiin seuraavassa tarkastelussa huomiotta.

Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -4,533$; $p < 0.001$. Poikien vastausten järjestyslukujen keskiarvo on 200,57 ja tyttöjen 251,59. Koska $p < 0.001$, voidaan todeta, että ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Koska poikien vastausten järjestyslukujen keskiarvo on selkeästi pienempi kuin tyttöjen, myös poikien yleinen pakolaisasenne on huomattavasti kielteisempi. Tyttöjen keskiarvo on 2,18 ja poikien 1,78 – toisin sanoen tyttöjen yleinen asennoitumisen pakolaisiin on selkeästi *myönteinen*, kun taas poikien yleinen asennoituminen painuu selvästi *kielteisen* puolelle.

3.4.2 Pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteys yleiseen asennoitumiseen

Tutkimuksen kenties yllättävin ja merkityksellisin havainto saatiin, kun tarkasteltiin pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteyttä oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen. Kun ryhmiä vertailtiin Kruskal-Wallis testin avulla, havaittiin, että ryhmien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.044$).

Mann-Whitneyn U-testin myötä selvisi että ne oppilaat, joilla ei ole pakolaistaustaista luokkatoveria, asennoituvat pakolaisiin hieman *myönteisemmin* kuin ne oppilaat, joilla on pakolaistaustainen luokkatoveri. ($Z = -2,153$; $p = 0,031$; järjestyslukujen keskiarvot ovat 170,63 oppilailla, joilla on pakolaistaustainen luokkatoveri ja 196,01 oppilailla, joilla ei ole pakolaistaustaista luokkatoveria.)

Lisäksi saatiin suuntaa-antavia tuloksia sen puolesta, että ne oppilaat, joilla ei ole pakolaistaustaista luokkatoveria, asennoituvat pakolaisiin hieman myönteisemmin kuin ne oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen luokkatoveri vai ei. Nämä tulokset eivät kuitenkaan ole aivan tilastollisesti merkitseviä. ($Z = -1,764$; $p = 0,078$; pakolaistaustaista luokkatoveria ei ollut 281 oppilaalla, ja 87 oppilasta ei tiennyt, onko heillä sellainen; järjestyslukujen keskiarvot olivat 189,50 ja 168,36.) On mahdollista, että oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen luokkatoveri tai ei, opiskelevat samoissa luokissa ulkomaalaistaustaisten oppilaiden kanssa, mutta eivät joko muista tai eivät ole koskaan ottaneet selvälle, ovatko nämä ulkomaalaistaustaiset oppilaat pakolaisia vai maahanmuuttajia.

Tuloksia voidaan pitää sekä yllättävinä että varsin huolestuttavina kun niitä tarkastellaan suomalaisen koulujärjestelmän kontekstissa: pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa opiskeleminen näyttäisi saavan suomalaisoppilaat suhtautumaan pakolaisiin keskimääräistä torjuvammin. Vaikka mukana saattaa olla myös toistaiseksi tuntemattomia taustatekijöitä, jotka eivät tulleet esiin tässä tutkimuksessa, tulokset antavat alustavasti ymmärtää, että suomalaisten koulujen kyvyssä integroida pakolaistaustaiset oppilaat luokkiin on parantamisen varaa. Tuloksia voidaan selittää esimerkiksi siten, että pakolaistaustaisten ja kantaväestön oppilaiden välille on päässyt muodostumaan selkeä kah-tiajako, jossa osapuolet eivät koe yhteenkuuluvuutta vaan pikemminkin vastakainasettelua ja vihollisuutta toisiaan kohtaan.

3.4.3 Eri medioiden seuraaminen ja niiden yhteys oppilaiden yleiseen asennoitumiseen

Oppilaiden keskuudessa seuratuin media oli – kenties hieman yllättäen – televisio, jota ilmoitti seuraavansa vähintään kerran viikossa 54 % vastaajista. Toiseksi seuratuin media oli Ilta-Sanomat, jota ilmoitti seuraavansa vähintään kerran viikossa 51 % vas-

taajista. Suosittuja medioita olivat myös Iltalehti (49 %) sekä paikallinen maakuntalehti (turkulaisille Turun sanomat, porilaisille Satakunnan kansa, 48 %). Kaikkein vähiten seuraajia oli MV-lehdellä (4 % vastaajista) sekä Magneettimedialla (1 % vastaajista).

Taulukko 5. Tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden vähintään kerran viikossa seuraamat mediat, lukumäärät ja %

Media	Kuinka moni seuraa vähintään kerran viikossa	%
Televisio	251	54
Iltta-Sanomat	240	51
Iltalehti	230	49
Maakuntalehti	223	48
Facebook	137	29
Ylen nettisivut	91	20
Internetin blogikirjoitukset	68	15
Helsingin Sanomat	64	14
MV-lehti	18	4
Magneettimedia	6	1

Eri medioiden seuraamisen yhteyttä oppilaiden yleiseen asennoitumiseen tutkittiin Mann-Whitneyn U-testin avulla. Havaittiin, että tilastollisesti merkitsevä yhteys ($p < 0.05$) oppilaiden yleiseen asennoitumisen on Helsingin Sanomilla, Iltalehdellä, Facebookilla ja Ylen nettisivuilla.

Helsingin Sanomien kohdalla Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -2.302$; $p = 0.021$. Helsingin sanomia seuraavien oppilaiden yleistä pakolaisasennetta mittaavan muuttujan järjestyslukujen keskiarvo on 267,08 ja seuraamattomien taas 228,75. Helsingin Sanomia seuraavat oppilaat siis asennoituvat pakolaisiin jonkin verran myönteisemmin kuin ne oppilaat, jotka eivät seuranneet Helsingin Sanomia.

Iltalehden kohdalla yhteys on päinvastainen. Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -2,116$; $p = 0.034$. Iltalehteä seuraavien oppilaiden yleistä pakolaisasennetta mittaavan muuttujan järjestyslukujen keskiarvo on 221,70 ja seuraamattomien 245,94. Toisin sanoen Iltalehteä seuraavat oppilaat asennoituivat pakolaisiin jonkin verran kielteisemmin kuin ne oppilaat, jotka eivät seuranneet Iltalehteä. Eräs varsin kiinnostava havainto on, että huolimatta suuripiirteisestä samankaltaisuudesta Iltalehden kanssa, Iltta-Sanomilla *ei* ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä oppilaiden pakolaisasenteseen.

Myös Facebookin kohdalla yhteys on kielteinen. Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -2,848$; $p = 0.004$. Koska $p < 0.01$, tulosta voidaan pitää tilastollisesti jo hyvin merkitseväenä. Facebookia seuraavien oppilaiden yleistä pakolaisasennetta mittaavan muuttujan järjestyslukujen keskiarvo on 208,69 ja seuraamattomien 244,51. Facebookin seuraajilla on siis selkeästi kielteisempi yleinen pakolaisasenne.

Ylen nettisivujen kohdalla yhteys on jälleen positiivinen. Mann-Whitneyn U-testin tulokseksi saatiin $Z = -2,656$; $p = 0.008$. Koska $p < 0.01$, myös tätä tulosta voidaan siis pitää tilastollisesti jo hyvin merkitseväenä. Yleä seuraavien oppilaiden yleistä pakolaisasennetta mittaavan muuttujan järjestyslukujen keskiarvo on 264,91 ja seuraamattomien 226,52 – Ylen nettisivujen seuraamisella näyttäisi siis olevan positiivinen vaikutus oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen.

Lopuksi todettakoon, Mann-Whitneyn U-testin perusteella näyttäisi siltä, että myös MV-lehden seuraamisella on tilastollisesti hyvin merkittävä ja erittäin voimakas negatiivinen yhteys oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen: testin tulokseksi saatiin $Z = -3,199$; $p = 0.001$, yleisen pakolaisasenteen järjestyslukujen keskiarvojen ollessa MV-lehden seuraajilla 142,50 ja lehteä seuraamattomilla 237,67. MV-lehdellä oli kuitenkin niin vähän seuraajia (18 oppilasta), että luotettavien tilastollisten päätelmien tekeminen heidän pohjaltaan on vähintäänkin kyseenalaista.

3.5 Halukkuus opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa

Yleistä pakolaisasennetta mittaavan summamuuttujan lisäksi muodostettiin myös toinen summamuuttuja, joka mittasi kyselyyn vastanneiden oppilaiden halukkuutta opiskella samoissa kouluissa tai luokissa kuin pakolaistaustaiset oppilaat. Summamuuttujan komponenteiksi tulivat lomakkeen väittämät ”tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen sekä ”pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden”. Summamuuttujan komponenteille suoritettiin reliabiliteettianalyysi ja saatiin seuraavanlainen tulos:

Taulukko 6. ”Halukkuus opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa” -summamuuttujan komponenttien keskinäiset korrelaatiot.

Summamuuttuja	Osiot	Cronbachin alfa	Osioiden korrelaatiot	Ka.	Kh.
Halukkuus opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa	Väittämä: tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen Väittämä: pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koulu- luokissa kuin muidenkin oppilaiden	0,670	0,504	3,80	0,966

Koska Cronbachin alfa $> 0,6$ ja osioiden korrelaatio $> 0,5$, summamuuttujaa voidaan pitää kohtuullisen luotettavana. Summamuuttujan keskiarvo on 3,80 – koska arvo 3 vastaa tässä tapauksessa neutraalia halukkuutta, tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden voidaan kokonaisuutena katsoa olevan varsin myönteisiä ajatuksella opiskelusta samoissa luokissa pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa. On myös huomionarvoista, että oppilaiden keskimäärin hieman kielteinen yleinen pakolaisasenne (ks. edellinen osio) ei näytä juurikaan vaikuttavan heidän halukkuuteensa opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Seuraavassa taulukossa on esitelty summamuuttujan jakautuminen kaikkien vastaajien kesken kaupungin ja sukupuolen mukaan.

Taulukko 7. Oppilaiden halukkuus opiskella pakolaisoppilaiden kanssa taustatekijöiden mukaan (%)

kaupunki	sukupuoli	Ei varmasti halua	Ei halua	Vaikea sanoa	Haluaa	Varmasti haluaa	Yhteensä
Pori	tytöt	0	7	43	33	18	100
	pojat	7	12	17	49	16	100
	molemmat	4	9	29	42	17	100
Turku	tytöt	3	5	15	47	30	100
	pojat	3	3	18	55	22	100
	molemmat	3	5	17	49	26	100
Kaikki	tytöt	2	6	23	43	27	100
	pojat	4	6	18	53	20	100
	molemmat	3	6	21	47	23	100
Pakolaistaustainen ystävä							
on		1	2	15	50	33	100
ei ole		5	9	25	47	14	100
ei tiedä		2	4	21	46	27	100
Pakolaistaustainen luokkatoveri							
on		3	5	19	53	20	100
ei ole		3	6	21	47	24	100
ei tiedä		5	7	26	43	20	100
Pakolaistaustainen perhetuttava							
on		2	3	12	49	33	100
ei ole		4	9	23	43	20	100
ei tiedä		2	2	23	53	19	100

Hieman yllättäen erot sekä porilaisten ja turkulaisten että tyttöjen ja poikien välillä ovat melko pienet; turkulaisten keskiarvo (asteikolla yhdestä viiteen) oli 3,90 ja porilaisten 3,59. Kaikkien tyttöjen keskiarvo on 3,87 ja kaikkien poikien 3,78. Itsenäisten otosten T-testin mukaan sukupuolten välisiä eroja ei voida pitää tilastollisesti merkitsevinä ($p = 0.948$), mutta kaupunkien välillä sen sijaan vallitsee pieni mutta tilastollisesti merkitsevä ero ($p = 0.02$) siten, että turkulaiset oppilaat ovat jossain määrin halukkaampia opiskelemaan samoissa luokissa pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Koska summamuuttujan arvot eivät olleet riittävän normaalisti jakautuneet eri taustamuuttujien välillä, niiden yhteyttä summamuuttujaan tarkasteltiin epäparametristen testien avulla.

Pakolaistaustaisen ystävän yhteyttä halukkuuteen opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla. Mukana oli kolme merkittävän kokoista ryhmää: oppilaat, joilla oli pakolaistaustainen ystävä ($n = 143$), oppilaat, joilla ei ollut pakolaistaustaista ystävää ($n = 224$) sekä oppilaat, jotka eivät tieneet, onko heillä pakolaistaustainen ystävä vai ei ($n = 90$).

Testin tulokseksi saatiin $X^2(2) = 30,714$; $p < 0.001$. Pakolaistaustaisella ystävällä siis on tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys siihen, missä määrin vastaajat ovat halukkaita opiskelemaan pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa. Oppilailla, joilla on pakolaistaustainen ystävä, järjestyslukujen keskiarvo oli 269,86, Oppilailla, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen ystävä vai ei, järjestyslukujen keskiarvo oli 241.130. Oppilailla, joilla ei ollut pakolaistaustaista ystävää, järjestyslukujen keskiarvo oli 198.040. Ryhmiä vertailtiin vielä erikseen toisiinsa Mann-Whitneyn U-testin avulla ja saatiin seuraavanlaiset tulokset:

- On pakolaistaustainen ystävä / ei ole pakolaistaustaista ystävää: $Z = -5,458$; $P < 0.001$
- Ei tiedä, onko pakolaistaustainen ystävä / ei ole pakolaistaustaista ystävää: $Z = -2,774$; $p = 0.006$
- On pakolaistaustainen ystävä / ei tiedä, onko pakolaistaustainen ystävä: $Z = -1,726$; $p = 0.084$

Tulosten perusteella näyttää siltä, että ne oppilaat, joilla on yksi tai useampi pakolaistaustainen ystävä, sekä ne oppilaat, jotka eivät tiedä, onko heillä yksi tai useampi pakolaistaustainen ystävä, eivät eroa tilastollisesti merkitsevällä tavalla toisistaan halukkuudessaan opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa. Ryhmien välillä on kuitenkin pieni, lähellä tilastollisen merkitsevyyden raja-arvoa oleva ($p = 0.084$) ero siten, että ne oppilaat, joilla on varmasti pakolaistaustainen ystävä, ovat jossain määrin halukkaampia opiskelemaan pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Kuten vastaavanlaiset tulokset yleisen pakolaisasenteen suhteen, tämä saattaa johtua siitä, että oppilailla, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen ystävä vai ei, on kuitenkin *maahanmuuttajataustaisia* ystäviä, jotka he saattavat rinnastavaa pakolaisiin, tai joiden ansiosta he ovat yleisellä tasolla suvaitsevaisempia kuin oppilaat, joilla ei ole lainkaan pakolais- tai maahanmuuttajataustaisia ystäviä. Tämän oletuksen valossa ei ole yllättävää, että molemmat edellä mainitut ryhmät eroavat tilastollisesti merkitsevällä tavalla niistä oppilaista, joilla *ei* varmasti ole pakolaistaustaisia ystäviä – nämä oppilaat ovat selvästi haluttomimpia opiskelemaan pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Kaikkein *myönteisimmin* ajatukseen pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa opiskelusta näyttäisivät siis suhtautuvan oppilaat, joilla on pakolaistaustaisia ystäviä, ja kaikkein *kielteisimmin* oppilaat, joilla ei ole pakolaistaustaisia ystäviä.

Pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteyttä halukkuuteen opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla. Testin tulokseksi saatiin $X^2(2) = 2,037$; $p = 0.361$. Koska $p > 0.05$, ryhmien välillä ei siis ollut tilastollisesti merkitseviä eroja, eikä pakolaistaustaisella luokkatoverilla voida katsoa olevan merkitsevää yhteyttä halukkuuteen opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa – tämän tuloksen voidaan katsoa käyvän yksiin aiemman havainnon kanssa, jonka mukaan jossain määrin kielteisestä yleisestä pakolaisasenteestaan huolimatta tutkimukseen osallistuneet oppilaat ovat kaiken kaikkiaan melko halukkaita opiskelemaan pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Lopuksi myös perhetuttavan yhteyttä halukkuuteen opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla. Testin tulokseksi saatiin $X^2(2) = 12,545$; $p = 0.002$. Koska $p < 0.05$, pakolaistaustaisella perhetuttavalla voidaan katsoa olevan tilastollisesti merkitsevä yhteys vastaajien halukkuuteen opiskella pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa.

Oppilailta, joilla on pakolaistaustainen perhetuttava, järjestyslukujen keskiarvo on 269,18. Vastaajilla, joilla ei ole pakolaistaustaista perhetuttavaa, järjestyslukujen keskiarvo on 215,05. Vastaajilla, jotka eivät tiedä, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei, järjestyslukujen keskiarvo on 231,05. Ryhmiä vertailtiin toisiinsa Mann-Whitney U-testin avulla, ja saatiin seuraavanlaiset tulokset:

- On pakolaistaustainen perhetuttava / ei ole pakolaistaustaista perhetuttavaa: $Z = -3,427$; $P = 0.001$
- On pakolaistaustainen perhetuttava / ei tiedä, onko pakolaistaustainen perhetuttava: $Z = -2,417$; $P = 0.016$
- Ei ole pakolaistaustaista perhetuttavaa / ei tiedä, onko pakolaistaustainen perhetuttava: $Z = -1,244$; $P = 0.214$

Kaikkein myötämielisimmin ajatukselle pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa opiskelusta näyttäisivät suhtautuvan ne oppilaat, jotka tiesivät varmasti, että heillä on pako-

laistaustainen perhetuttava. He erosivat tilastollisesti merkitsevällä tavalla sekä niistä oppilaista, joilla ei ollut pakolaistaustaista perhetuttavaa, että niistä oppilaista, jotka eivät tieneet, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei. Kahden muun ryhmän välillä ei sen sijaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa.

Nämä tulokset muodostavat kiinnostavan poikkeuksen aiempiin tuloksiin verrattuna. Esimerkiksi oppilaiden yleinen asennoituminen pakolaisiin oli selvästi parempi oppilailla, jotka eivät tieneet, onko heillä pakolaistaustainen perhetuttava vai ei kuin oppilailla, jotka tiesivät varmasti, ettei heillä ole pakolaistaustaista perhetuttavaa. Voi kuitenkin olla, että mahdollinen maahanmuuttajataustainen perhetuttava, jonka pakolaisuudesta oppilas on epävarma, on yksinkertaisesti niin kaukana hänen koulunkäynnin arjestaan, ettei tällä ole merkittävää vaikutusta siihen, miten oppilas suhtautuu ajatuksen pakolaistaustaisen oppilaan kanssa opiskelemisesta.

4 POHDINTA

Kaiken kaikkiaan yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden pakolaisia koskevat mielipiteet vaikuttavat tämän tutkimuksen valossa melko neutraaleilta. Yksi merkittävä havainto oli, että yleistä asennoitumista mittaavan summamuuttujan saamat arvot ovat jakautuneet jyrkästi kielteisen ja myönteisen välille neutraalien asenteiden ollessa selvästi harvinaisempia. Kielteisiä asenteita on myös aavistuksen verran enemmän.

Tarkasteltaessa oppilaiden vastauksia lomakkeessa oleviin väittämiin havaittiin monia kiinnostavia asioita. Oppilaat esimerkiksi ilmoittavat olevansa melko myötämielisiä ajatukselle luokalleen saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen tutustumisesta, ja vain pienehkö vähemmistö (18 %) on samaa mieltä tai täysin samaa mieltä väittämän ”Suomen tulisi kieltäytyä vastaanottamasta ns. ’kiintiöpakolaisia’” kanssa – mutta toisaalta lähes puolet oppilaista on sitä mieltä, että Suomi vastaanottaa tällä hetkellä liikaa pakolaisia.

Ylivoimainen enemmistö (72 %) oppilaista pitää monikulttuurisuutta hyvänä asiana, ja kaikkein yksipuolisin vastausjakauma oli väittämällä ”Olen ylpeä Suomalaisuudestani”, jonka kanssa on samaa mieltä tai täysin samaa mieltä peräti 88 % oppilaista. Näi-

den tulosten valossa näyttää siltä, että vaikka oppilaat arvostavat monikulttuurisuutta (mukaan lukien omaa kulttuuriaan) eivätkä ole henkilökohtaisella tasolla erityisen ennakkoluuloisia pakolaistaustaisia ihmisiä kohtaan, monet heistä saattavat silti kokea meneillään olevan pakolaiskriisin ahdistavana ja uhkaavana asiana tai epäillä Suomen kykyä onnistuneesti kotouttaa maahamme saapuvat pakolaiset. Tämä ei sinällään ole mikään ihme kun ottaa huomioon, että 2010-luvun jälkipuoliskon pakolaiskriisi on ollut mediassa näkyvillä ensisijaisesti nimenomaan ”kriisinä”, ja Eurooppaan saapuvia pakolaisia on kuvattu mediassa lähes luonnonkatastrofiin rinnastettavin termein.

4.1 Kaupunki- ja sukupuolikohtaiset erot asenteissa

Tarkasteltaessa kaupunkikohtaisia eroja oppilaiden itsensä ilmoittaman yleisen pakolaismielikuvan suhteen havaittiin, että turkulaisten ja porilaisten oppilaiden välillä on tilastollisesti merkitsevä ero. Turkulaiset oppilaat ilmoittavat yleisen mielikuvansa pakolaisista olevan jonkin verran korkeampi kuin porilaiset. Nämä tulokset käyvät yksiin tämän tutkimuksen pohjana toimineen proseminaarityön tulosten kanssa. Tulokset ovat samansuuntaisia myös silloin, kun tarkastellaan kaupunkikohtaisia eroja summamuuttujan ”yleinen asennoituminen pakolaisiin” suhteen: turkulaiset asennoituvat pakolaisiin myönteisemmin kuin porilaiset. Yksi mahdollinen selitys erolle on, että Turussa, joka on Poria huomattavasti suurempi kaupunki, oppilailla on todennäköisesti enemmän kontaktia pakolaistaustaisiin ihmisiin, ja siksi he ovat näihin myös tottuneempia. Turku myös sijaitsee Varsinais-Suomessa, jossa ulkomaalaistaustaisia ihmisiä on prosentuaalisesti jonkin verran maan keskiarvoa enemmän (Tilastokeskus, 2018), millä voi osaltaan olla vaikutusta oppilaiden mielipiteisiin ja asenteisiin.

Tietenkin on myös syytä ottaa huomioon, että tähän tutkimukseen osallistui oppilaita verrattain pienestä määrästä kouluja. Etenkin porilaisia oppilaita oli mukana vain kahdesta koulusta, jolloin yksittäisten koulun painoarvo porilaisoppilaiden vastauksissa on ollut suhteettoman suuri.

Sukupuolikohtaisia eroja tarkasteltaessa havaittiin, että pojat suhtautuvat pakolaisiin selvästi tyttöjä kielteisemmin – itse asiassa ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero. Vaikka syy ryhmien väliselle jyrkälle erolle ei suoraan käy ilmi tästä

tutkimuksesta, tärkeimmät selitykset lienevät perinteisen ”poikakulttuurin” tyttöjä koskevat arvot ja korkeampi aggressiivisuus.

Vaikka porilaisten oppilaiden pakolaisasenteet ovat negatiivisempia kuin turkulaisten, turkulaiset ilmoittivat porilaisia todennäköisemmin todistaneensa pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää koulussaan. Samansuuntainen ilmiö havaittiin myös poikien ja tyttöjen välillä: vaikka poikien pakolaisasenteet ovat tyttöjä selvästi negatiivisempia, pojat ilmoittavat tyttöjä harvemmin todistaneensa pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää. Ilmiölle on useita mahdollisia selityksiä. On esimerkiksi mahdollista, että vastaajien omat negatiiviset asenteet häiritsevät ympärillä tapahtuvan syrjinnän havaitsemista, tai että oppilaat, joiden pakolaisasenteet ovat negatiivisempia, määrittelevät syrjinnän eri tavalla tai eivät pidä pakolaisiin kohdistuvaa torjuvaa käytöstä syrjintänä. Poikien tyttöjä koskevat arvot ja kulttuuri esimerkiksi saattavat vaikuttaa siten, että – toisin kuin tytöt – pojat eivät pidä ajoittaista nimittelyä tai piikittelyä suoranaisena syrjimisena.

4.2 Pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteys pakolaisasenteisiin

Tutkimuksen kenties merkittävin yksittäinen havainto oli, että pakolaistaustaisella luokkatoverilla näyttäisi olevan *negatiivinen* yhteys oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen: ne suomalaisoppilaat, jotka ilmoittavat, että heillä on pakolaistaustainen luokkatoveri, suhtautuvat pakolaisiin tilastollisesti merkitsevällä tavalla muita oppilaita kielteisemmin.

Tälle yhteydelle voi olla monia selityksiä – yksi on, ettei kouluilla ole riittävästi resursseja tai taitoja huolehtia pakolaistaustaisten oppilaiden mahdollisista erityistarpeista, mikä puolestaan voi ilmetä näiden oppilaiden turhautumisena ja negatiivisena käytöksenä luokkahuoneessa. Pakolaistaustaisilla oppilailta on usein ainakin kielellisiä vaikeuksia, eikä heidän alkuperäisessä kotimaassaan saamansa koulutus välttämättä vastaa laadultaan ja kattavuudeltaan samanikäisten suomalaislasten ja -nuorten saamaa koulutusta. Tämä voi jättää monet pakolaistaustaiset oppilaat heikompaan asemaan suomalaisessa koulujärjestelmässä ja estää heitä pääsemästä samalle tasolle ikätoveriensä kanssa. Mikäli Suomen koulujärjestelmä ei kykene vastaamaan näihin haasteisiin, pakolaistaustainen oppilas voi helposti kokea olevansa väärässä paikassa ja häiritä opetusta joko tahallaan tai tahattomasti.

On myös mahdollista, että opettajat joutuvat kohdistamaan suhteettoman paljon huomiota yksittäisiin pakolaistaustaisiin oppilaisiin, ja muut oppilaat kokevat tämän häiritsevänä tai epäreiluna. Näin voisi kuvitella käyvän etenkin tilanteissa, joissa kantaväestöön kuuluvat oppilaat eivät koe saavansa opettajalta riittävästi ohjausta ja tukea pakolaistaustaisen oppilaan takia. (Vrt. stereotyyppinen ”pakolaiset vievät meidän rahat” - asenne.)

Pakolaistaustaisten oppilaiden oppimisvaikeudet ja vaikeudet sopeutua uuden kotimaan kouluihin liittyvät paitsi kielellisiin ongelmiin, myös pakolaistaustaisten oppilaiden kulttuurisen ja yhteiskunnallisen tietämyksen puutteeseen tai jopa puutteellisesti kehittyneisiin motorisiin taitoihin (Cranitch, 2010, 257–259). Usein opettajat kokevat, etteivät heidän käytössään olevat opetusmenetelmät ole lainkaan riittäviä pakolaistaustaisten oppilaiden opettamiseen (Gomleksiz & Aslan, 2018, 37).

Cranitch (2010, 260) toteaa, että pakolaistaustaisilla oppilailla on usein puutteita juuri niissä taidoissa, jotka ovat olennaisia luokassa tapahtuvan yhteistyön ja ryhmässä oppimisen kannalta – heidän itsenäisyytensä ja oma-aloitteisuutensa luokassa on usein alhaista, ja he tarvitsevat paljon tukea ennen kuin ryhtyvät edes yksinkertaisiin ongelmanratkaisutehtäviin. On mahdollista, että mikäli koululla ei ole riittävästi resursseja tarjota tällaista tukea, pakolaistaustainen oppilas ei koskaan pääsekään luokan ”täysivaltaiseksi” jäseneksi, vaan pysyy ikuisena ulkopuolisena, jolla ei ole läheisiä toverisuhteita kantaväestön oppilaisiin.

Olipa selitys pakolaistaustaisten ihmisten tuntemisen ja negatiivisten pakolaisasenteiden yhteydelle mikä tahansa, se näyttää rajoittuvan nimenomaan koulukontekstiin: ne oppilaat, joilla on pakolaistaustainen ystävä tai perhetuttava, suhtautuvat pakolaisiin keskimääräistä myönteisemmin. Pakolaistaustaisten ihmisten tunteminen itsessään ei siis ole yhteydessä kielteisiin pakolaisasenteisiin.

Kiinnostava havainto oli myös se, että vaikka pakolaistaustaisella luokkatoverilla on yhteys negatiivisiin yleisiin pakolaisasenteisiin, vaikutus ei näy kyselylomakkeeseen vastanneiden oppilaiden halukkuudessa *opiskella* pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa. Yksi mahdollinen selitys tälle havainnolle voi olla, että yhdeksäsluokkalaiset oppi-

laat osaavat erottaa henkilökohtaiset mielipiteensä suomalaisen koulujärjestelmän tar-koituksesta toimia kaikkien Suomessa asuvien lasten kasvattajana ja kouluttajana. Vaikka heidän yleinen pakolaisasenteensa olisikin jossain määrin kielteinen, he ymmärtävät, että Suomessa on yleinen oppivelvollisuus ja että kaikkien samassa luokassa opiskelevien on hyvä ainakin yrittää tutustua toisiinsa.

Pakolaistaustaisen luokkatoverin ja kielteisten pakolaisasenteiden välistä yhteyttä voidaan pitää erityisen huomionarvoisena siksi, että tutkimuksessa saatiin tilastollisen merkitsevyyden rajoilla olevia tuloksia sen puolesta, että opettajien kanssa keskustelu Suomen pakolaistilanteesta vaikuttaa *myönteisesti* oppilaiden pakolaisasenteisiin. Toisin sanoen edes opettajien todennäköinen lieventävä vaikutus ei kykene kokonaan kumoamaan niitä negatiivisia vaikutuksia, joita pakolaistaustaisen luokkatoverin kanssa opiskelu aiheuttaa.

Toisaalta kyselyyn vastanneet oppilaat eivät kannattaneet pakolaistaustaisten oppilaiden erottelua omille luokilleen. Yli puolet (53 %) oppilaista ilmoitti olevansa samaa mieltä tai täysin samaa mieltä väittämän ”Pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden” kanssa – ja vain 17 % ilmoitti olevansa eri mieltä tai täysin eri mieltä. Näyttäisi siis siltä, että suomalaisilla oppilailta on kyllä halua olla tekemisissä pakolaistaustaisten oppilaiden kanssa, tai ainakaan suurin osa heistä ei kannata minkäänlaista syntyperään perustuvaa erottelua koulupaikan suhteen.

Nykyistä tilannetta voidaan yhtä kaikki pitää varsin epäedullisena, sillä riippuen siitä, miten voimakkaasti suomalaisoppilaiden negatiiviset asenteet tulevat luokassa esille, niillä voi olla kielteisiä vaikutuksia pakolaistaustaisten oppilaiden minäkuvaan ja sitä kautta heidän kykyynsä käsitellä erilaisia ongelmatilanteita ja kriisejä. Nurmi et al. (2014, 170) tähdentävät, että ikätoverisuhteet ovat yhteydessä nuorten mielenterveyteen ja että nuoren käsitys omasta itsestään on yksi niistä tekijöistä, jotka voivat joko altistaa tai suojella nuoren mielenterveyttä stressaavissa tilanteissa. Jos pakolaistaustaisilla oppilailta on pääasiassa negatiivisia ja torjuvia toverisuhteita kantaväestön oppilaiden kanssa, se ei ennusta hyvää heidän tulevalle kehitykselleen sen enempää heidän itsensä kuin yhteiskunnankaan kannalta.

4.3 Medioiden seuraaminen ja oppilaiden pakolaisasenteet

Hieman yllättäen seuratuin media oppilaiden keskuudessa oli televisio, jota ilmoitti seuraavansa vähintään kerran viikossa yli puolet vastaajista. Myös iltapäivälehdet, *Ilta-Sanomat* ja *Iltalehti*, sekä paikalliset maakuntalehdet, *Turun Sanomat* ja *Satakunnan kansa*, olivat hyvin seurattuja.

Tutkimuksessa havaittiin myös, että kaikista oppilaiden seuraamista medioista ainoastaan *Helsingin Sanomilla*, *Iltalehdellä*, Facebookilla sekä Ylen nettisivuilla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys oppilaiden pakolaisasenteisiin. Facebookin ja *Iltalehden* kohdalla yhteys oli negatiivinen ja Ylen nettisivujen ja *Helsingin Sanomien* kohdalla positiivinen. Näiden yhteyksien syy saattaa piillä siinä, että Facebookin kaltaisessa sosiaalisessa mediassa ihmiset ovat taipuvaisia jakamaan sensaationhaluisia uutisia (kuten sellaisia, jotka kertovat pakolaistaustaisten ihmisten tekemistä rikoksista). *Iltalehden* kaltainen, räväköihin ja lukijoiden huomion kiinnittäviin otsikoihin tähtäävä iltapäivälehti saattaa myös uutisoida erityisen herkästi ihmisten tunteita kuohuttavista asioista.

Vastaavasti taas Yleisradion tehtäväksi on Suomen lainsäädäntöä myöten määritelty ”... tukea suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimista, *suvaitsevaisuutta*, yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta” (Finlex, 2018). *Helsingin Sanomien* yhteys myönteisempiin pakolaisasenteisiin voi selittyä joko lehden ajamalla arvoilla tai sillä, että lehden pääasiallista julkaisualuetta on ennestäänkin monikulttuurinen pääkaupunkiseutu: voi olla, että *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa pakolaiset ja monikulttuurisuus nousevat muita tutkimuksessa mainittuja medioita todennäköisemmin esiin normaalina, arkipäiväisenä asiana.

SoMe Indexin (2018) mukaan Suomen viisi seurattuinta mediaa olivat vuonna 2018 *Iltalehti*, Yleisradio, *Ilta-Sanomat*, MTV ja *Helsingin Sanomat*. *Ilta-Sanomat* ja *Iltalehti* sijoittuivat kärkipäähän myös tähän tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden keskuudessa, mutta *Helsingin Sanomat* ja ainakaan Yleisradion nettisivut eivät olleet heidän keskuudessaan aivan yhtä suosittuja. MTV:n tuotannon voidaan ainakin osittain katsoa sisältyvän television seuraamiseen, joka oli oppilaiden keskuudessa kaikkein suosituin media.

Tämän tutkimuksen ja SoMe Indexin listauksen valossa etenkin Iltalehti nousee merkittävään mielipidevaikuttajan asemaan nuorten pakolaisasenteiden suhteen: se on maamme seuratuin media (tutkimukseen osallistuneiden nuorten keskuudessa kolmanneksi seuratuin television ja Ilta-Sanomien jälkeen), ja sillä on tilastollisesti merkittävä yhteys kielteiseen pakolaisasenteeseen.

Vaikka Internetin ja älylaitteiden parissa kasvaneiden suomalaisnuorten medianlukutaitoja ja mediakriittisyyttä on tutkimusten valossa pidetty varsin heikkona (Suomen Akatemia, 2015), näyttäisi siltä, etteivät nuoret olleet ainakaan kovin selkeästi omaksuneet seuraamiensa medioiden mahdollisesti julki tuomia pakolaisasenteita. Tietenkin on myös mahdollista, etteivät useimmat tähän tutkimukseen osallistuneista nuoret yksinkertaisesti olleet suuremmin kiinnostuneet pakolaisia koskevasta uutisoinnista, eivätkä siksi olleet kiinnittäneet pakolaisuutisiin liiemmin huomiota.

4.4 Yhteneväisyydet ja erot aiempien tutkimusten kanssa

Tämän tutkimuksen pohjana toiminut Harri Heinon tutkimus vuodelta 1991 keskittyi kaikenikäisiin suomalaisiin ja keräsi tietoa koko maan alueelta. Suorien vertailujen tekeminen Heinon tutkimuksen ja tämän tutkimuksen välillä ei ole kovin mielekästä – ei ole esim. mahdollista sanoa, onko mahdollisten erojen taustalla aika, vastaajien ikä vai asuinpaikkakunta. Jos tuloksia kuitenkin verrataan keskenään, ilmeisin ero on siinä, mitä mieltä vastaajat olivat pakolaisten vastaanottamisesta: Heinon tutkimukseen vastanneista peräti kolmasosa oli sitä mieltä, että Suomen pitäisi vastaanottaa pakolaisia selvästi nykyistä enemmän (Heino, 1991, 7). Tähän tutkimukseen vastanneista oppilasta vain joka kymmenes oli ”eri mieltä” tai ”täysin eri mieltä” väittämän ”Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia” kanssa.

Nimenomaan koululaisten pakolaisasenteita on tutkittu huomattavasti laajemmin ulkomaalaisissa kuin suomalaisissa kouluissa. Esim. Rhiannon N. Turner ja Rupert Brown tutkivat britannialaisten alakoululaisten pakolaisasenteita viisiportaisella asteikolla ja havaitsivat, että oppilaiden asenteet kallistuivat jossain määrin negatiivisen puolelle: kahden tutkimuksessa mukana olleen oppilasryhmän keskiarvot olivat 2,72 ja 2,52 (Turner & Brown, 2008, 1312). Tämä poikkeaa selvästi tässä tutkimuksessa saadusta tuloksesta, jonka mukaan oppilaiden itsensä ilmoittama yleinen mielikuva pako-

laisista kallistui jossain määrin myönteisen puolelle ($ka = 3,11$). Toisaalta oppilaiden yleistä pakolaisasennetta mittaava kolmiportainen summamuuttuja sai arvon 1,96, mikä siis kallistui jossain määrin kielteisen puolelle.

Tästä tutkimuksesta poiketen Turner ja Brown eivät havainneet tilastollisesti merkitseviä eroja koululaisten pakolaisasenteissa oppilaiden sukupuolen mukaan. Toisaalta on syytä ottaa huomioon, että Turnerin ja Brownin tutkimukseen osallistuneet koululaiset olivat huomattavasti nuorempia (9-11-vuotiaita) kuin tähän tutkimukseen osallistuneet yhdeksäsluokkalaiset oppilaat – voi olla, että sukupuolikohtaiset erot asenteissa tulevat esiin vasta myöhemmällä iällä. Lisäksi Turnerin ja Brownin kysymyksenasettelu oli jossain määrin erilainen, millä voi myös olla vaikutusta oppilaiden itsensä ilmoittamiin asenteisiin. (Turner & Brown, 2008, 1304, 1308.)

Toisaalta esim. Magdalena Jaakkola (2005, 49–50) havaitsi tilastollisesti merkitseviä eroja tyttöjen ja poikien välillä sen suhteen, miten varauksellisesti he suhtautuvat pakolaisiin.

4.5 Kehitys- ja toimenpide-ehdotuksia

Tämän pro gradu -tutkimuksen pyrkimyksenä oli ensisijaisesti tuottaa tietoja siitä mielipideympäristöstä, joka pakolaistaustaisia oppilaita suomalaisessa koulujärjestelmässä odottaa, sekä siitä, mitkä tekijät ovat todennäköisesti yhteydessä suomalaisoppilaiden pakolaisasenteisiin. Tarkoituksena ei ollut suoranaisesti ottaa kantaa siihen, ovatko suomalaisoppilaiden pakolaisasenteet ”hyviä” vai ”huonoja”, tai tarjota parannus- ja kehitysehdotuksia sen suhteen, miten oppilaiden pakolaisasenteita voisi tai tulisi kehittää.

Tulosten analyysin yhteydessä kuitenkin havaittiin, että joidenkin medioiden – Helsingin Sanomien, Ylen nettisivujen, Facebookin ja Iltalehden – seuraamisella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys oppilaiden pakolaisasenteisiin. Kiinnostavaa on erityisesti se, että yhteydet vaihtelevat puolesta toiseen: Ylen nettisivuilla ja Helsingin Sanomilla on positiivinen yhteys oppilaiden yleiseen pakolaisasenteeseen, Iltalehdellä ja Facebookilla taas negatiivinen. Voidaan kysyä, miksi esimerkiksi Helsingin Sanomilla ja Iltalehdellä on päinvastaiset yhteydet oppilaiden asenteisiin, vaikka periaatteessa molemmat

ovat uutismedioita, joiden tehtävä on kertoa neutraaliin ja asialliseen sävyyn Suomen ja muun maailman tapahtumista. Jokin näiden lehtien erilaisissa uutisointityyleissä näyttäisi vaikuttavan siihen, millaisia mielipiteitä niitä seuraavat nuoret omaksuvat ja muodostavat – he ovat toisin sanoen alttiita näiden medioiden tahalliseksi tai tahattomalle mielipidevaikuttamiselle.

Kuten aiemmin todettiin, minään merkittävänä ongelmana oppilaiden pakolaisasenteiden ja medianseuraamisen välisiä yhteyksiä ei voida pitää. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että oppilaat seuraavat useita eri medioita, joten he saavat jo tietoa useammasta kuin yhdestä lähteestä. On myös aivan mahdollista, että he valikoivat suosimansa mediat jo olemassa olevien mielipiteidensä perusteella sen sijaan, että omaksuisivat sokeasti ja kritiikittömästi muualta tulevia mielipiteitä.

Jos oppilaiden medianlukutaidon kehittäminen katsotaan yhtä kaikki tarpeelliseksi, tarjolla on useita eri vaihtoehtoja. Jo teoriaosiossa todettiin, että suomalaisoppilaiden medianlukutaidot ovat yleisellä tasolla melko huonot etenkin kriittisyyden ja lähteen luotettavuuden arvioinnin suhteen. Näiden tietojen sekä tässä tutkimuksessa tehtyjen havaintojen valossa koulujen voisi olla tarpeen kehittää oppilaiden medianlukutaitoja ja mediakriittisyyttä etenkin Internetissä toimivien tiedonvälityskanavien suhteen. Yläkoulut voisivat omistaa nykyistä suuremman osan vaikkapa yhteiskuntatiedon tai tietotekniikan tunneista mielipidevaikuttamisen, valeutisten, valikoivan uutisoinnin ja tunteisiin vetoavan uutisoinnin kaltaisten ilmiöiden käsittelemiseen ja pyrkiä parantamaan oppilaiden kykyä tunnistaa niitä. Tämän tutkimuksen tulokset vihjaavat siihen suuntaan, että suomalaisoppilaat omaksuvat ainakin toisinaan seuraamiensa medioiden agendan, ja siksi olisi hyvä parantaa heidän kykyään tunnistaa uutisointia, jonka taustalla saattaa olla tietoisia pyrkimyksiä vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin.

Carita Kiili ja Leena Laurinen (2015, 264–265) mainitsevat tehokkaaksi mediakriittisyyden kehittämistavaksi *yhteisöllisen lukemisen*, jossa useampi kuin yksi opiskelija hakee samanaikaisesti tietoa samasta aiheesta ja työstää siitä yhteisen kirjoitelman. Yhteisöllisessä lukemisessa tavoitteena on tarkastella kiistanalaisia asioita eri näkökulmista ja lisätä tiedon syvällistä prosessointia. Yksi mahdollinen keino nuorten mediakriittisyyden lisäämiseen voisikin olla yhteisöllisen lukemisen tehtävien suorittaminen

koulussa, etenkin kiistanalaisista aiheista tai jostakin päivän polttavasta keskustelunaiheesta tai uutisesta.

Muita ilmeisiä kehittämisen kohteita ovat kaupunkien ja koulujen pakolaisoppilaiden kotouttamiseen tähtäävät toimenpiteet. Koska pakolaistaustaisilla luokkatovereilla oli negatiivinen yhteys oppilaiden pakolaisasenteisiin, voidaan todeta, että nykyiset mallit eivät toimi halutulla tavalla. Yksi mahdollinen ratkaisu voisi olla varmistaa, että pakolaistaustaisilla oppilailla on aina kun mahdollista omaan vertaisryhmäänsä (ts. toisiin pakolaistaustaisiin oppilaisiin) kuuluvia luokkatovereita, jotka he tuntevat entuudestaan vastaanottokeskusajoiltaan. Mm. Lähteenmäki (2013, 166–167) on todennut, että vastaanottokeskuksissa solmittujen toverisuhteiden jatkuminen koulussa on hyväksi pakolaistaustaisille lapsille ja nuorille. Toisaalta tulisi pyrkiä välttämään tilanteita, joissa joidenkin koulujen tai luokkien oppilaista suhteettoman suuri osa on pakolaistaustaisia – ilman jatkuvaa arkipäivän kontaktia valtaväestöön kotoutuminen vaikeutuu.

Mirja-Tytti Talibin mukaan länsimaiseen oikeudenmukaisuuskäsitykseen kuuluu ajatus *mahdollisuuksien tasa-arvosta*, jossa yhteiskunnan heikko-osaisimpiin jäseniin kohdistetaan eniten erilaisia tuki- ja auttamistoimia. Syntyperän tai luonnonlahjojen aiheuttamat erot yksidiöiden välillä ovat ”ansaitsemattomia”, ja siksi ne pitää oikaista. (Talib, 2005, 33)

Pakolaisstatus voidaan nähdä monella tapaa ansaitsemattomana tilana, joka vaikuttaa negatiivisesti eri ihmisryhmien, mukaan lukien oppilaiden, elämään ja mahdollisuuksiin. Mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumiseksi ja pakolaisten olojen parantamiseksi olisikin tärkeää, että pakolaisia autettaisiin selviämään pakolaisstatuksen mukana yleensä kulkevista haittavaikutuksista kuten puutteellisesta kielitaidosta, uuden kotimaan kulttuurin tuntemattomuudesta ja köyhyydestä.

Voidaan perustellusti olettaa, että suomalaisoppilaiden kielteisen puolelle kallistuva yleinen pakolaisasenne sekä pakolaistaustaisen luokkatoverin yhteys keskimääräistä negatiivisempiin pakolaisasenteisiin johtuvat ainakin osittain pakolaisoppilaiden puutteellisesta sopeutumisesta suomalaisiin koululuokkiin. Mikäli pyrkimyksenä on kehittää suomalaisoppilaiden pakolaisasenteita positiivisempaan suuntaan, sekä suomalais-

ten koulujen että koulua edeltävien kotouttamistoimenpiteiden kehittämiseen tulisi panostaa selvästi nykyistä enemmän rahaa ja resursseja. Tämä ei kuitenkaan nykytilanteessa vaikuta kovin todennäköiseltä vaihtoehdolta.

4.6 Tutkimuksen heikkoudet ja vahvuudet sekä mahdolliset jatkotutkimukset

Tämän gradututkimuksen suurin heikkous on sen rajoittunut ja hyvin paikallinen otos: kyselylomakkeeseen vastasi oppilaita vain kuudesta koulusta ja kahdesta kaupungista, jolloin yksittäisten koulujen, kaupunginosien ja kaupunkien sisäisellä kulttuurilla on merkittävä vaikutus tuloksiin. Mm. Turner ja Brown (2008, 1308) havaitsivat, että yksittäisten koulujen välillä voi olla merkittäviä eroja oppilaiden asennoitumisessa pakolaisiin. Tämän tutkimuksen pohjalta ei siis ole mahdollista tehdä koko maan kattavia yleispäteviä päätelmiä koskien suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten pakolaisasenteita tai mielipiteitä.

Lisäksi viimeisen Turussa ja ensimmäisen Porissa suoritettujen kyselyjen välissä oli lähes kahden viikon tauko, millä on osaltaan voinut olla vaikutusta porilaisten oppilaiden antamiin vastauksiin. Kyselykertojen välillä on voitu esimerkiksi julkaista pakolaisia koskevia uutisia, jotka ovat olleet tuoreina oppilaiden mielissä heidän vastatessaan kyselylomakkeeseen, mikä puolestaan on saattanut vaikuttaa heidän senhetkisiin mielipiteisiinsä ja sitä kautta vastauksiinsa. Tällaisten muuttujien kontrolloiminen ja niiden vaikutusten arviointi on kuitenkin äärimmäisen vaikeaa.

Tutkimuslomake oli myös melko suppea, ja useimmat oppilaat vastasivat siihen lyhyellä varoitusajalla kesken oppitunnin. Vaikka tällä tavalla saatuja tuloksia voidaan periaatteessa pitää spontaaneina ja siten totuudenmukaisina, on myös mahdollista, että oppilaat vastasivat kysymyksiin kiireessä ja niitä suuremmin pohtimatta, minkä voi katsoa myös heikentävän vastausten luotettavuutta.

Toinen tutkimuslomakkeeseen liittyvä heikkous oli siinä käytettävä termistö, joka ei välttämättä täysin auennut osalle oppilaista. Kaikkein ilmeisin epäselvyys liittyi termien ”pakolainen” ja ”maahanmuuttaja” väliseen eroon, jotka etenkin arkikielessä menevät helposti sekaisin keskenään. Tämän epäselvyyden lievittämiseksi tutkimuslomakkeen kysymyksissä puhuttiin yksinomaan pakolaisista, ja lisäksi termien ”pakolainen”

ja ”maahanmuuttaja” tarkka merkitys selitettiin lomakkeen alussa. On kuitenkin mahdollista, etteivät kaikki oppilaat lukeneet saatetekstiä tai kiinnittäneet siihen huomiota (tätä riskiä lisäsi erityisesti se, että oppilaat täyttivät lomakkeen kesken oppitunnin).

Myös osa muista tutkimuslomakkeen termeistä oli ainakin joillekin oppilaille jossain määrin epäselviä. Oppilailta itseltään sekä heidän opettajiltaan saadun palautteen mukaan etenkin termi ”kiintiöpakolainen” herätti monissa oppilaissa epävarmuutta – lomakkeiden täyttämisen yhteydessä opettajat tai tutkimuksen tekijä itse joutuivat selittämään termin oppilaille useammin kuin kerran heidän pyytäessään siihen selvennystä.

Tutkimuksen vahvuuksiin lukeutuu kohtuullisen suuri (n = 469) otoskoko, sekä – gradututkimukseksi – varsin monipuolinen lomake, jolla pyrittiin keräämään sellaista tietoa, johon rajoittuneenkin tutkimusmateriaalin pohjalta on mahdollista vastata. Vaikka koko Suomea koskevien yleistysten tekeminen tämän tutkimuksen tulosten pohjalta on mahdotonta, se tarjoaa silti uusia näkökantoja siitä, millaisia yhteyksiä suomalaisoppilaiden pakolaisasenteilla on esimerkiksi heidän sukupuoleensa, asuinpaikkakuntaansa, pakolaistaustaisiin ystäviinsä ja perhetuttuihinsa tai heidän seuraamiinsa medioihin.

Vaikka suomalaistan pakolaisasenteita on tutkittu aiemminkin, juuri koululaisten asenteista sekä niiden suhteesta heidän seuraamiinsa sähköisiin medioihin ei ole aikaisempaa tutkimustietoa. Tämän tutkimuksen voidaan siis katsoa tuottaneen kokonaan uutta tietoa, joka saattaa olla hyödyksi pakolaistaustaisten oppilaiden kotoutumista ja koulunkäyntiä arvioitaessa ja kehitettäessä.

Tutkimusta voidaan pitää myös ajankohtaisena, sillä että se keskittyi keräämään suomalaisoppilaiden pakolaisasenteita käsittelevää tietoa ajankohtana, jona pakolaiset ja pakolaisuus ovat olleet näyttävästi esillä mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa Euroopan pakolaiskriisin ansiosta.

Tutkimus myös keskittyi nimenomaan oppilas- ja koulukontekstiin aikana, jona Suomen koulujärjestelmän voidaan katsoa olevan pienimuotoisessa kriisissä sitä koettelevien ongelmien kuten ylisuurten luokkakokojen, koulujen nopean monikulttuuristumisen, puutteellisten määrärahojen sekä suomalaisoppilaiden alentuneiden PISA-tulosten

vuoksi. Lopuksi tutkimuksen voidaan myös katsoa päivittäneet ja täydentäneen aiemmin kerättyjä tietoja suomalaisten pakolaisasenteista ja niiden taustamuuttujista.

Tämä tutkimus keräsi ainoastaan raakaa ”dataa” oppilaiden asenteista sekä niiden taustalla mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuslomakkeessa ei ollut varsinaisia vapaamuotoisia kysymyksiä, joiden pohjalta olisi esimerkiksi teemoittelun avulla voinut etsiä toistuvia mielikuviin vaikuttavia taustatekijöitä tai ennakkoluuloja. Mahdollinen jatkotutkimus voisikin keskittyä keräämään myös laadullista aineistoa vapaamuotoisten, selventävien kysymysten – kuten ”miksi yleinen mielikuvasi pakolaisista on sellainen kuin se on?” tai ”miksi vastasit edelliseen kysymykseen valitsemallasi tavalla?” – avulla. Tällä tavalla saataisiin syvempää tietoa ja ymmärrystä oppilaiden asenteista pelkkien numeroiden sijaan. Määrällistä ja laadullista aineistoa yhdistelemällä olisi mahdollista muodostaa huomattavasti pienemmänkin vastaajajoukon pohjalta näkemys siitä, millaiset asiat vaikuttavat suomalaisoppilaiden pakolaismielikuviin ja -asenteisiin, sekä millaiset asiat he itse kokevat tärkeiksi vaikuttajiksi mielikuviensa taustalla.

Tässä tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita nimenomaan kouluissa opiskelevien oppilaiden pakolaisasenteista sekä siitä, millainen mielipideympäristö pakolaistaustaisia oppilaita suomalaiskouluissa odottaa. Periaatteessa suurimman osan tämän tutkimuksen kysymyksistä olisi kuitenkin voinut esittää myös aikuisille koulujen ulkopuolella. Mahdollinen laadullisia ja määrällisiä kysymyksiä yhdistelevä jatkotutkimus voisikin keskittyä tiiviimmin – kenties vähäisemmällä määrällä kysymyksiä – nimenomaan koulukontekstiin ja oppilaiden asenteisiin sikäli kuin ne ilmenevät koulujen arjessa.

Lisäksi jatkotutkimusta voisi suorittaa pakolaisoppilailla itsellään. Olisi hyvin kiinnostava tietää, tunnistavatko pakolaistaustaiset oppilaat heihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja asenteita, ja miten he kokevat niiden vaikuttavan omaan opiskelumotivaatioonsa tai asemaansa koulun sosiaalisessa ympäristössä. Ihannetilanteessa samaan tutkimukseen saataisiin mukaan sekä kantasuomalaisia oppilaita että pakolaistaustaisia oppilaita samasta koulusta, jolloin oppilaiden vastauksia olisi mielekkäämpää vertailla toisiinsa.

Viimeisenä mahdollisena jatkotutkimusehdotuksena mainittakoon pitkittäistutkimus, jossa samat oppilaat vastaavat samoihin kysymyksiin useana peräkkäisenä vuotena –

esim. kaikkina kolmena yläkouluvuotenaan tai vaikkapa 7. luokalla, 9. luokalla ja lukion 2. luokalla. Tällä tavoin olisi mahdollista saada tietoa oppilaiden asenteiden kehitymisestä vuosien varrella ja tarkastella mm. sitä, pysyvätkö samojen oppilaiden asenteet samankaltaisina vuodesta toiseen vai eivät. Pitkittäistutkimuksen sijaan voisi olla mahdollista suorittaa myös laajempi poikittaistutkimus, jossa olisi mukana oppilaita usealta eri luokka-asteelta samoista kouluista. Näin voitaisiin saada tietoa siitä, onko oppilaiden iällä tilastollisesti merkitsevä yhteys heidän pakolaisasenteisiinsa, vai onko kyseessä pikemminkin koulun sisäinen ”kulttuuri”.

LÄHTEET

Allison, K. 1998. *Stress and Oppressed Social Category Membership*. Teoksessa J. K. Swim & C. Stangor (toim.): *Prejudice: The target's perspective*. San Diego, CA, US: Academic Press. 145–170.

Aronson, J., Quinn, D. M., & Spencer, S. J. 1998. *Stereotype threat and the academic underperformance of minorities and women*. Teoksessa J. K. Swim & C. Stangor (toim.): *Prejudice: The target's perspective*. San Diego, CA, US: Academic Press. 83–103.

Aula, P. & Heinonen, J. 2002. *Maine: menestystekijä*. Porvoo: WSOY.

Cranitch, Maya. 2010. *Developing language and literacy skills to support refugee students in the transition from primary to secondary school*. *Australian Journal of Language and Literacy*, 33 (3), 255–267.

Frost, Peter, Casey, Birgitte, Griffin, Kaydee, Raymundo, Luis, Farrell, Christopher & Carrigan, Ryan. 2015. *The Influence of Confirmation Bias on Memory and Source Monitoring*. *The Journal of General Psychology*, 142 (4), 238–252. Abingdon: Taylor & Francis Group.

Gomleksiz, Mehmet, Aslan, Sibel. 2018. *The Views of Secondary School Teachers about Refugee Students*. *Education Reform Journal*, 3 (1), 32-44.

Heino, Harri. 1991. *Suomalaisten suhtautuminen pakolaisiin*. Kirkon tutkimuskeskus

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula. 2010. *Tutki ja kirjoita*. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Horsti, Karina. 2000. *Koskevatko journalistin ohjeet nettilehtiä?* *Media & viestintä*, 23(1) (2000): Journalismikritiikin vuosikirja 2000. Verkkojulkaisu. Viitattu 8.8.2018. Linkki: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61541>

Hämäläinen-Abdul-Samad, M. & Mattila, M. 1998. *Suvaitsevuuteen kasvaminen*. Teoksessa P. Pitkänen (toim.): *Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä*. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B: oppimateriaali n:o 19. Joensuu: Joensuun Yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 61-67.

Ikonen, A. & Pakarinen, M. 1998. *Maahanmuuttajaoppilaiden erityisongelmien kohtaaminen*. Teoksessa P. Pitkänen (toim.): *Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä*. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B: oppimateriaali n:o 19. Joensuu: Joensuun Yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 45-52.

Jaakkola, Magdalena . 2006. *Suomalaisten suhtautuminen ulkomaiseen työvoimaan ja pakolaisiin*. Kuntoutusportin verkkojulkaisu. Viitattu 8.11.2017. Linkki: http://www.kuntoutusportti.fi/data/attachments/kuntoutus-lehden_artikkelit/2006/suomalaisten_suhtautuminen.pdf

Kauhanen, M., Luokkanen, R. & Manner, K. 1998. *Maahanmuuttajaoppilaiden opetus normaaliluokassa*. Teoksessa P. Pitkänen (toim.): *Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä*. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B: oppimateriaali n:o 19. Joensuu: Joensuun Yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 17-26.

Kaukomaa, N. 2016. ”Mä tiedän et se ilmiö on siinä, mut mä en nää enkä mä kuule” – *Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten välinen rasismi koulussa tapahtuvana ilmiönä*. Teoksessa K. Kyllönen (toim.): *Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa*. Non Fighting Generation ry, Helsinki: Books on Demand. 36–75.

Kiili, Carita & Laurinen, Leena. 2015. *Lukiolaiset yksilöllisinä ja yhteisöllisinä internetlukijoina*. Teoksessa Ropo, E., Sormunen, E., & Heinström, J. (toim.): *Identiteetistä informaatiolukutaitoon – Tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija*. Tampere: Tampere University Press. 255–275.

Laine, Sinikka & Lindholm, Marianne. *Suomalaisten Mediapäivä 2016* -artikkeli. Kantar TNS Gallup Oy:n verkkosivut. 2016 Viitattu 18.11.2017. Linkki: <https://www.tns-gallup.fi/uutiset/suomalaisen-mediapaiva-2016>

Leppänen, Paavo, Kiili, Carita & Hautala, Jarkko. 2015. *Oppimisen tutkijat: Koululaisilla suuria eroja nettilukutaidoissa* -tiedote. Suomen Akatemian verkkosivut. Viitattu 3.1.2019. Linkki: <https://www.aka.fi/fi/akatemia/media/Tiedotteet1/2015/oppimisen-tutkijat-koululaisilla-suuria-eroja-nettilukutaidoissa/>

Levikki- ja Sanomalehtien lukumäärä -tilastot. Sanomalehtien liiton verkkosivut. 2014. Viitattu 3.12.2017. Linkki: <https://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki>

Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus -artikkeli. Opetushallituksen verkkosivut. Viitattu 9.11.2018. Linkki: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli-ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat

Maahanmuuttajat väestössä -julkaisu. Tilastokeskuksen verkkosivut. Viitattu 18.12.2018. Linkki: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html>

Mikkonen, Teemu. 2015. *Lukiolaiset tiedon arvioijina ja argumentoijina avoimissa informaatioympäristöissä*. Teoksessa Ropo, E., Sormunen, E., & Heinström, J. (toim.) *Identiteetistä informaatiolukutaitoon – Tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija*. Tampere: Tampere University Press. 175–199.

Nummenmaa, Tapio; Konttinen, Raimo; Kuusinen, Jorma; Leskinen, Esko. 1997. *Tutkimusaineiston analyysi*. Porvoo: WSOY.

Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea; Ruoppila, Isto. 2014. *Ihmisen psykologinen kehitys*. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan -artikkeli. Sisäministeriön verkkosivut. 2015. Viitattu 10.12.2017. Linkki:

<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>

Parasuraman, Subramani, Thamby Sam, Aaseer, Wong Kah Yee, Stephanie, Lau Chik Chuon, Bobby, Yu Ren, Lee. 2017. *Smartphone usage and increased risk of mobile phone addiction: A concurrent study*. International Journal of Pharmaceutical Investigation. 7 (3), 125–131. Verkkojulkaisu. Viitattu 19.12.2018.

Linkki: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5680647/>

Poliisi tehostaa vihapuheisiin ja viharikoksiin puuttumista -tiedote. Poliisihallituksen verkkosivut. 2016. Viitattu 5.1.2018. Linkki:

http://www.poliisi.fi/poliisihallitus/tiedotteet/1/0/poliisi_tehostaa_vihapuheisiin_ja_viharikoksiin_puuttumista_53789

Souto, Anne-Mari. 2011. *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten suhteista Joensuussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110.

Suomen suurimmat mediat -lista. Someindexin verkkosivut. 2016. Viitattu 10.9.2018. Linkki: <http://someindex.com/#/en/fi/2016/13/all/0/>

Talib, Mirja-Tytti. 2005. *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa – opettajan monikulttuurisesta kompetensista*. Suomen Kasvatustieteellinen Seura: Turku.

Turner, Rhiannon, Brown, Rupert. *Improving Children's Attitudes Toward Refugees: An Evaluation of a School-Based Multicultural Curriculum and an Anti-Racist Intervention*. Journal of Applied Social Psychology. 38 (5), 1295-1328.

Weber, Anne. 2009. *Manual on Hate Speech* (verkkojulkaisu). Haettu 5.6.2018. Linkki: <https://rm.coe.int/1680665b3f>

Öster, M. 1998. *Valmistava opetus*. Teoksessa P. Pitkänen (toim.): *Monikulttuurinen koulu. Kulttuurien kohtaaminen opetustyössä*. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja. Sarja B: oppimateriaali n:o 19. Joensuu: Joensuun Yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 27-32.

LIITE: TUTKIMUSLOMAKE

1

Tässä lomakkeessa esitetään kysymyksiä *pakolaisia* koskevista mielipiteistäsi ja tiedoistasi. ”Pakolainen” on henkilö, joka on joutunut pakenemaan kotimaastaan vastoin tahtoaan, esim. köyhyyden tai luonnonkatastrofien vuoksi tai syntyperästään, uskonnostaan tai mielipiteistään johtuvien vainojen takia. Pakolainen ei ole aina sama asia kuin *maahanmuuttaja*. ”Maahanmuuttaja” on kuka tahansa henkilö, joka asettuu asumaan alkuperäisen kotimaansa ulkopuolelle.

1. Sukupuoleni

Mies Nainen Muu/en halua kertoa

2. Yleinen mielikuvani pakolaisista on...

Hyvin kielteinen Kielteinen Neutraali Myönteinen Hyvin myönteinen

3. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

	Täysin eri mieltä	Eri mieltä	Vaikea sanoa	Samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
On Suomen velvollisuus vastaanottaa pakolaisia	☐	☐	☐	☐	☐
Suomi vastaanottaa liikaa pakolaisia	☐	☐	☐	☐	☐
Tutustuisin mielelläni luokalleni saapuvaan pakolaistaustaiseen oppilaaseen	☐	☐	☐	☐	☐
Pakolaistaustaisten oppilaiden tulisi opiskella samoissa koululuokissa kuin muidenkin oppilaiden	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen pitäisi kieltäytyä vastaanottamasta ns. ”kiintiöpakolaisia”	☐	☐	☐	☐	☐
Monikulttuurisuus on hyvä asia	☐	☐	☐	☐	☐
Olen ylpeä suomalaisuudestani	☐	☐	☐	☐	☐
Olen todistanut pakolaisiin kohdistuvaa syrjintää koulussani	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen pitäisi saada valikoida, mistä maista pakolaisia vastaanotetaan	☐	☐	☐	☐	☐
Luokassamme vallitsee avoin ilmapiiri pakolaisia kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen tulisi pyrkiä lisäämään kansainvälistä apua pakolaisten vastaanottamisen sijaan	☐	☐	☐	☐	☐
Kaikki kulttuurit ovat samanarvoisia	☐	☐	☐	☐	☐

4. Minulla on yksi tai useampi pakolaistaustainen ystävä

Kyllä	Ei	En tiedä	Olen itse pakolaistaustainen
☐	☐	☐	☐

5. Luokallani on yksi tai useampi pakolaistaustainen oppilas

Kyllä	Ei	En tiedä
☐	☐	☐

6. Perheeni tuttavapiiriin kuuluu yksi tai useampi pakolaistaustainen henkilö

Kyllä	Ei	En tiedä
☐	☐	☐

7. Olen keskustellut Suomen pakolaistilanteesta seuraavien henkilöiden kanssa (voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon):

- Kaverit
- Opettajat
- Vanhempani/hooltajani
- Muut sukulaiseni
- Muu henkilö (Kuka/ketkä? Kirjoita itse) _____

8. Seuraan jotain seuraavista medioista vähintään kerran viikossa (voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon). Sanomalehtien tapauksessa seuraamiseksi lasketaan sekä painetun että nettiversion lukeminen:

- Turun Sanomat
- Helsingin Sanomat
- Iltalehti
- Facebook
- Ilta-Sanomat
- MV-lehti
- Internetissä julkaistavat blogikirjoitukset
- Magneettimedia
- Ylen nettisivut
- Televisio
- Muu media (Mikä? Kirjoita itse) _____